

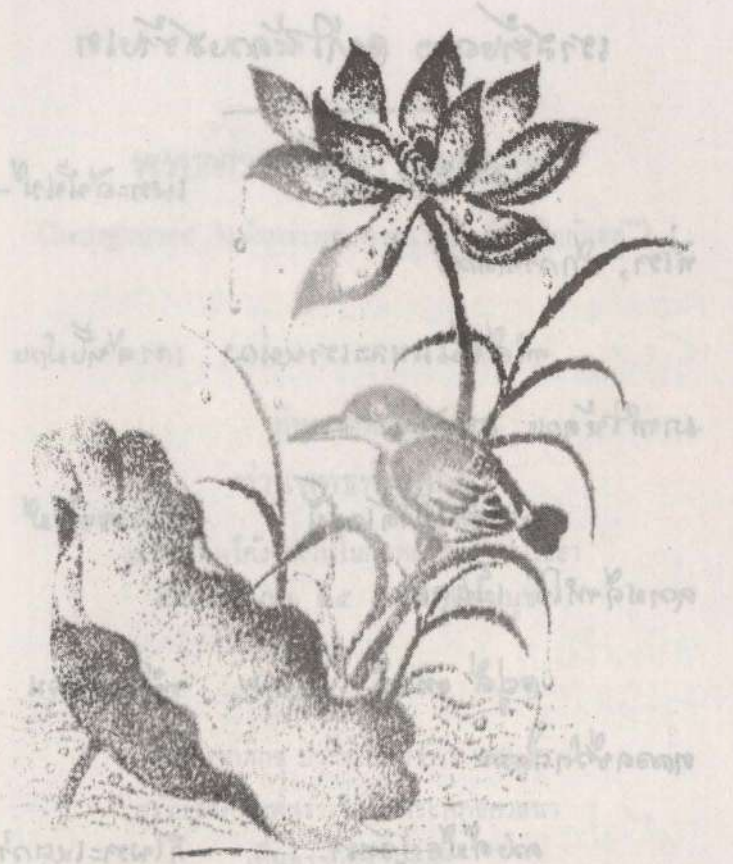
BIA-P.2.3.1/2 -34

พุทธศาสตร์ กับ ไสยศาสตร์

[ชุดลอยปทุม อันต์ับ ๓๔]

พุทธทาสภิกขุ

ช. ค. ค. ๒๕๒๖

- ๑) ปู่ในร่ม สำนักรบสี กว้างใหญ่
กึ่ง ๑๑๑๑ และจำนวน ส่วน กิ่งแก้ว
- ๒) ปู่ในร่ม กว้างใหญ่ ๕ นิ้ว
รูปร่าง ค่ะ, เพาะใน ๗๕๖

สีของใบไม้ ด้วยสี ทั่วหัว
แต่ต้นนี้ สดกับดอกสด สีสด
ไม่ก็สี จะหมดสี เพราะสีสด
สี: ๑๐ สีอื่นไป สีอื่น ๒๕๖

พุทธธรรม

พุทธธรรม

เราล้นใจดวง ๐๘๗ ใต้ดวงจันทร์

เราล้นใจดวงจันทร์

เพราะล้นใจฉัน -

ที่เราร, ล้นใจที่ดวงจันทร์

อันล้นใจนั้นแหละเราหน้ดวง

เราล้นใจที่เราร

มาที่ใจดวงจันทร์

ดวงจันทร์ไม่ได้อดใจ

ที่เรารขยฉัน

ดวงจันทร์ที่ใจ เป็นคุณ

อยู่ดี อดใจ เพราะบุญ

ที่ใจเรารขยฉัน

ดวงจันทร์ที่ใจ

ดวงจันทร์อยู่อยู่

ก็เพราะเหตุว่า

เราล้นใจเป็น เห็นมี ?

เหตุนี้ เราล้นใจที่ใจ

อันล้นใจที่ใจ

ดวงจันทร์ที่ใจ ล้นใจฉัน

ผู้ล้นใจฉัน

พุทธศาสตร์ กับ ไสยศาสตร์

(ในปาฐกถาชุด "หลักพระพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่")

คำบรรยาย ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ณ ดานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

เมื่อ ๒๕ ก.ย. ๒๕ ภาคอาสาฬหบูชา

อดีตทวนภิกขุ ประจำปีพรรษา ๒๕๒๕

ศรัทธาจัดพิมพ์สร้างไว้ในพระพุทธศาสนา

เป็นธรรมบูชา และ

เพื่อแจกเป็นธรรมบรณการแก่ญาติมิตร

พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒,๐๐๐ เล่ม

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๓๔]

๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๕

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์

มีมาร - ไม่มีมาร

มารไม่มี มารมี ยี่งใหม่ แก่
ละมุนแต่ ฤๅยถด ฆลตคภมขมยฝ
มีมีมล้าง สร้งร่บภก ใให้ภกมยฝ
หรือสอบได้ ใให้เว ใให้ใคตอ ๙

มารยี่งมี' มารมี ยี่งแก่กล้า
ยี่งรดหัด สใมารถ ใให้ธรรมท่ว
สร้งร่บภก ใให้ภกมยฝ ใให้ใคตอ
ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ สใท่วส: ใให้ใคตอ ๙

ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ
ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ
ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ
ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ใให้ใคตอ ๙

Handwritten signature

กรรมดี ดีกว่า มงคล

กรรมดี ดีกว่า มงคล สืบสร้าง กุศล
ดีกว่า ینگเกล้า ของขลัง

พระเครื่อง ตะกรุด อุกั๊ง ปลุกเสก แสนนมัง
คาถามัง แขนวมัง รังรุง

ขชลาด หวาดกลัว ห่วง กิเลส เต็มพุง
มงคล อะไร ได้คุ้ม

อันธพาล ซ้อหา มาคุม เป็นเรื่อง อุกุลม
นอนตาย กายเครื่อง รวงทอง

ธรรมะ ต่างหาก เป็นของ เป็นเครื่อง คุ้มครอง
เพราะว่า เป็นพระองค์จริง

มีธรรม ฤา มี ไครยিং ไร้ธรรม ผีสิง
ไม่ยิง ก็ตาย เกินตาย

เหตุนี้ เราท่าน หมิงชาย เร่งชวน เร่งขาย
หาธรรม มาเป็น มงคล

กระทั่ง บรรลุ มรรค ผล หมดตัว หมดตน
พ้นจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย

บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ใจกาย อูบู่ทวะ ทุ่งหลาย
ไม่พ้อง ไม่พาน สถานใด

เหนือโลก เหนือกรรม อำไพ กิเลส-สวะ ไหน
ไม่อาจ ย้าย บีทา.

Wanna Srinak

อย่าช่างหัวมัน

อย่าบ่นบ้า มัวแต่อ้าง ช่างหัวมัน
ถ้าเรื่องนั้น เกี่ยวกับเพื่อน มนุษย์หนา
ต้องเอื้อเฟื้อ ปฏิบัติ เต็มอัตรา
โดยถือว่า เป็นเพื่อนเกิด - แก่เจ็บ ตาย
การช่วยเพื่อน เหมือนช่วย ตัวเราเอง
เมื่อจิตเฟื่อง เล็งช่วย ทวยสหาย
ย่อมลดความ เห็นแก่ตัว ลงมากมาย
ทุกทุกราย อย่าเขวียงขว้าง ช่างหัวมัน
เห็นแก่ตัว เบาบาง ลงเท่าไร
ยิ่งเข้าใกล้ พระนิพพาน เห็นปานนั้น
รอดตัวได้ เพราะไม่มัว ช่างหัวมัน
จงพากัน ไคร่ครวญ ถ้วนทุกคน.

พุทธทาส อินทปัญโญ

๑๙๖๓

ทรงทำคุณความดีเป็นอันมาก ทรงอุปถัมภ์ ก็นับ ทรงทำคุณ
 เสียหลายครั้ง มีผู้พบคุณเสียหลายครั้ง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง :
ทรงเลื่อมใสใน พระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ก็นับ ทรงเลื่อมใสใน
เสียหลายครั้ง ทรงอุปถัมภ์เสียหลายครั้ง นั่นเอง. ข้อนี้ เห็นได้
 ถาพระเจ้าแผ่นดิน พระเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เห็น
 นั่นแล้วนั่นนั่น ก็คือ พระเจ้าองค์หนึ่ง ก็นับเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าองค์
 ทั้งหลาย เลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง, นั่น ก็นับ พระเจ้าองค์หนึ่ง
 พระเจ้าองค์หนึ่งองค์หนึ่งอย่างมาหลาย; มีนั่นนั่น เช่น ก็คือพระ
 ความเชื่อ เช่นเดียวกันกับของ ขุนนางในสมัยหนึ่งมีคนหนึ่ง
 มีนั่นนั่นเลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง ก็นับเลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง.

ดูเถิด! คนเรา นอกจากออกจากห้องแม่บ้านมาได้ก็ถึง
 ก็ถูกจับแล้วไปอยู่ในพระและพระเสนาบดีเสียหลายครั้ง สู้ในชั้นพระ
 นั่นนั่น ก็นับ เลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง ก็นับเลื่อมใสในพระเจ้าองค์
 ทั้งหลายพระและพระเสนาบดีไปอยู่ในพระและพระเสนาบดี. แม่เจ้า! แต่
 พระเจ้าองค์หนึ่งเห็นแล้ว พระเจ้าองค์หนึ่ง ก็นับทรงทำคุณ
 เลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง อย่างไม่มีในพระและพระเสนาบดี
 ฝน ฝนพระและพระเสนาบดีเสียหลายครั้ง อย่างเดียวกัน มีพระ
 ก่อน. ก็ที่นั่น มีพระเจ้าองค์หนึ่ง พระเจ้าองค์หนึ่ง ก็นับเลื่อมใสในพระเจ้าองค์
 เลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง หรือ เลื่อมใสในพระเจ้าองค์หนึ่ง. เลื่อม

นี้คือ ก็กร=กรไปตามทรวงอกไปอ้อมรอบ โดยไม่มีรูเขตรอบรอบ
 ล้อมนั้นๆ ธรรมดาถือไว้เป็นรูปแบบ ของ โยธยานุสรี "แล้วคือ
 เฟืองตามมาเป็นของนั้น หากอันใดอันหนึ่ง ตามที่ไปไปโดยวิธีอัน
 ที่ชอบตามวิธีอันนี้ ล้อมนั้นก็ดี วิธีนี้ มีวิธีประ=เวลา คำคือ
 ครบถ้วนอัน นั้นก็เหมือน เว้นไปว่าเหมือน เช่นนี้ที่มันคือ
 นี้คือ อันกร=ทั้งเป็น ของมันเป็นแล้ว เป็นคนแก่ คนเฒ่า
 ยากที่ใจ=ตามใจ.

๗๐๓๓ เมื่อมาพบพุทธเจ้าแล้ว ที่มีวิธีกร=เมื่อจะ
 ยากแล้วๆ ล้อมนี้คือดีตามแล้วไปก็ ตามเหตุผลของความทรมาน
 ล้อมกร คำนี้ไปให้ทุกสิ่งๆ อันที่คำ ความทรมาน เกิดขึ้น มีวิธี
 ก็ยากที่ใจ=วิธีปฏิบัติได้ เพราะความเชื่อ ยึดถือ โยธยานุสรี
 อันนี้คือวิธี เกอ=กรอยู่เป็นอันนั้นตาม, ซึ่งคำคือตั้งตาม
 ที่ยากที่ใจ=วิธีปฏิบัติ เพื่อลด=ทั้ง ความเชื่อ อย่าง โยธยานุสรี
 มาอยู่ที่ใจ(ของของของพุทธเจ้าแล้ว) คือยากเข้มนกรแล้ว ครบ
 จึงถูกๆ นรีคือล้อมแล้วให้เอาตัวอยู่หมก. แต่แม่กร-
 นี้ก็ เขาก็ยังต้องพระเมฆกันต่อไป เมื่อมันจะจ=รอดได้จาก
 ๗๐๓๓ ๗๐๓๓ นรีคือล้อมของของของพุทธเจ้าแล้ว.

๗๐๓๓ นี้คือ มนที่มีพุทธบริษัท สู้สู้ สู้กัน สู้กันตาม ล้อมกร=
 นรีคือ ล้อมกรนั้นก็มีมันมีนรีคือ สู้กัน เพื่อลด=ทั้ง ล้อมกรแล้ว
 ล้อม กร=วิธีปฏิบัติของของของพุทธเจ้าแล้ว, และคำนี้คำ ของของของของ.

Anom Samant.

โยธยานุสรี
 ๕๐๓.๖๕

พุทธศาสตร์ กับ ไสยศาสตร์.*

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ อาตมาที่จะได้กล่าวเรื่อง **หลักพระ-พุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่** ต่อไปตามเดิม. ปาฐกถาชุดนี้กล่าวแต่เรื่อง^๕ และวันนี้ก็เป็นวันสุดท้ายแล้ว ขอกล่าวโดยหัวข้อย่อเฉพาะวันนี้ว่า พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์.

ขอให้สนใจฟังให้เข้าใจให้ได้; โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนทั้งหลาย ซึ่งมีมากเป็นพิเศษในวันนี้ ขอให้เธอสนใจ ที่จะเข้าใจคำทั้ง ๒ คำนี้ให้ถูกต้อง ก็คือคำว่า พุทธศาสตร์ กับ ไสยศาสตร์.

* บรรยายเมื่อ ๒๕ ก.ย. ๒๕

การบรรยายชุดนี้ มุ่งหมายจะทำความเข้าใจ ใน
 สิ่งที่กำลังขัดแย้งกันอยู่ อย่างที่กล่าวมาข้างต้น ๑๐ ครั้งนั้น
 ก็ล้วนแต่อธิบายเรื่องสิ่งที่เข้าใจผิดจนขัดแย้งกันอยู่. เดียวกัน
 เรื่องพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์นี้ มันมีความขัดแย้งต่อกัน
 และกัน มากกว่าเรื่องใดๆ ด้วยซ้ำไป คือโดยเนื้อแท้
 ของสิ่งนั้นก็ขัดแย้งกันอยู่. โดยความเข้าใจ และการ
 ปฏิบัติของคนในโลก ก็ยังขัดแย้งกันอยู่ มีอะไรมากเกินไป
 ที่เป็นปัญหาเกิดมาจากความขัดแย้งเหล่านี้ จะเรียกว่าเกิน
 ขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาด้วยซ้ำไป.

ไสยศาสตร์เป็นพื้นฐานอยู่ก่อน พุทธศาสตร์เขายาก.

ข้อสำคัญมันอยู่ที่ว่า มันจะเกิดผลเสียขึ้นอย่างไร
 โดยทั่วไป? หรือว่ามันจะเกิดผลเสียขึ้นอย่างไร โดยเฉพาะ
 แก่พุทธบริษัท? เราจะเป็นพุทธบริษัท ก็มีอะไรเป็นอุปสรรค
 ที่ทำให้เราเป็นไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือสิ่งที่เรียกว่า
 ไสยศาสตร์นั่นเอง ไสยศาสตร์เข้าไปอยู่ เป็นพื้นฐานแห่ง
 จิตใจ หรือความรู้สึกอยู่ก่อนแล้ว พุทธศาสตร์ก็เข้ามายาก.

ที่จะนึกถึงในประวัติศาสตร์ ที่จะพอเชื่อถือได้สัก
เรื่องหนึ่ง ก็มีว่า เมื่อพระเจ้าอโศกจะส่งผู้เผยแผ่พระพุทธ-
ศาสนา มายังดินแดนนี้, ดินแดนสุวรรณภูมินี้ ต้องมาต่อสู้
กับยักษ์ กับมาร กับผี กับราक्षส กับอะไรต่าง ๆ อย่างมาก-
มายก่อน แล้วจึงจะประดิษฐานพระพุทธศาสนา ลงใน
ดินแดนสุวรรณภูมินี้ได้. ดินแดนสุวรรณภูมิคือประเทศ-
ไทยในปัจจุบัน นั่นเอง; แต่ ขยายตัวออกไปถึงพม่า ทาง
โน้นด้วย และมีเรื่องที่ชวนให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ก็คือว่า
ได้สอนพระพุทธศาสนา หรือ ประดิษฐานพระพุทธศาสนา
ลงในดินแดนสุวรรณภูมินี้ ด้วยพรหมชาลสูตร.

ท่านที่ไม่คุ้นเคย ก็ไม่รู้ว่าพรหมชาลสูตรนี้เป็น
เรื่องอะไร? ขอบอกให้ทราบว่ เรื่องพรหมชาลสูตรนั้น
ก็คือเรื่องมิจฉาทิฏฐิตุกขชนิด นับได้ถึง ๖๒ ชนิด, เรื่อง
พรหมชาลสูตรนั้นคือเรื่องมิจฉาทิฏฐิมิต ๆ ถึง ๖๒ ชนิด,
จึงได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาลงในสุวรรณภูมินี้ ด้วย
พรหมชาลสูตร.

หมายความว่า ถ้ากำจัดมิจฉาทิฏฐิตุกขออกไปเสีย
ได้ทุกชนิด ก็เหลือแต่สัมมาทิฏฐิ มันก็มีประโยชน์.

แต่ก่อนที่จะทำการประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้ ต้องต่อสู้กับสิ่งที่ท่านเรียกกันในคัมภีร์ว่า *ยักษ* ว่า *มาร* ว่า *ภูตผีปีศาจ* ว่า *ราक्षส* อะไรต่าง ๆ *ก็คือ* คนที่ไม่มีความรู้ที่ถูกต้องนั่นเอง. เขาถืออันเชื่องมันอยู่ในเรื่องเหล่านั้น ตามแบบของเขา เป็นแบบ ๆ ไป; ถ้าไม่ยอมสละลัทธิเหล่านั้นแล้ว ก็รับพระพุทธศาสนาไม่ได้.

ฉะนั้น พระมหาเถระผู้นำพระพุทธศาสนามาจากอินเดียจะมาสอนคนที่นี่ *สุวรรณภูมิ* จึงมีปัญหาหนัก; เพราะว่าเขามีอะไร ๆ ที่เราอาจจะเรียกได้ว่าไสยศาสตร์นั่นเอง, คือพวกนั้นเป็น *พวกที่มีไสยศาสตร์* อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างอยู่อย่างเต็มที จึงต่อต้าน *ไม่ยอมรับพุทธศาสตร์* *ก็ต้องต่อสู้กัน*; แล้วในที่สุดก็ชนะ ตามเรื่องราวที่ว่าอย่างนั้นว่าพระมหาเถระทำหน้าที่ของท่านสำเร็จ ในการประดิษฐานพระพุทธศาสนา ลงใน *สุวรรณภูมิ*.

คำว่า "*สุวรรณภูมิ*" กล่าวโดยสรุปแล้ว *ก็คือแผ่นดินประเทศไทยปัจจุบันนั่นเอง* ที่เป็นที่กว้างขวางข้างบนตอนบนนั้นเป็น *สุวรรณภูมิ*. *ที่ลงมาจากปลายแหลมมลายู* นี้เขาเรียกว่า *สุวรรณทวีป*; *ทวีป* คือทวีป, *ทวีป* แปลว่า

มีน้ำสองข้าง; เลยลงไปเป็น เกาะสุมาตรา ขวา นั้นเขาเรียก
กันว่า สุวรรณโกณฑะ คือมัน เกาะกันเป็นเกาะ ๆ. เราควรจะ
รวมเรียกกันหมดว่าสุวรรณภูมิ; เพราะว่ามันมีอะไรที่เหมือนกัน
คือมีทอง, คำว่า สุวรรณ แปลว่า ทอง; แผ่นดินที่มีทอง
ก็เรียกว่าสุวรรณภูมิ.

นี้จะซึกันในข้อแรก ก็คือว่า เรามีต้นทุน หรือจิตใจ
หรืออะไรก็ตาม พื้นฐานเดิมนี้เป็นไสยศาสตร์ การที่
จะเปลี่ยนมารับถือพุทธศาสตร์มันก็ยาก; เพราะมันเป็น
คนละเรื่อง; แล้วยุคไสยศาสตร์ก็เป็นเรื่องยึดมั่นถือมั่นอย่าง
เหนียวแน่น แน่นแฟ้น มันก็เปลี่ยนยาก บัญหามันก็เกิดขึ้น
เกี่ยวกันยุ่งเหลืออยู่ ซึ่งเราจะต้องทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ.

นักเรียนทั้งหลายก็ศึกษาเล่าเรียนเรื่องที่เป็นวิทยา-
ศาสตร์หรือเป็นศิลปศาสตร์ หรืออะไรก็ตาม ซึ่งมันไม่มีความ
งมงายตามแบบไสยศาสตร์. แต่ถ้าเราไม่รู้จัก มันก็มีได้โดยที่
ไม่รู้ตัว; ฉะนั้นคนที่ว่าถือพุทธศาสตร์ ก็มีไสยศาสตร์ได้,
แม้ว่าวิทยาศาสตร์ยุคปัจจุบันก็มีไสยศาสตร์ได้; เพราะ
เขาถือตามขนบธรรมเนียมประเพณี ทำเป็นพิธี :
อ้อนวอนพระเป็นเจ้า อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งไม่รู้ว่าจะไร

แล้วก็ทำเป็นพิธี ทั้งที่ตัวไม่ได้เชื่ออย่างนั้น นี่ก็เรียกว่า
เป็นไสยศาสตร์ได้เหมือนกัน.

ดังนั้นในโลกนี้ ปัจจุบันนี้มันยากที่จะหลีกเลี่ยงเรื่อง
อันเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ในระดับที่ละเอียดประณีต ติดอยู่
ในนิสัยสันดานของมนุษย์เรา. เดี่ยวเราก็จะได้วินิจฉัยกันให้
ละเอียด ให้เป็นที่เข้าใจ ให้ได้รับประโยชน์ หรือป้องกัน
โทษที่มันอาจจะเกิดขึ้น.

ศึกษาให้เข้าใจในคำว่าพุทธกับไสย ฯ

ในชั้นแรกนี้ ก็จะพิจารณากันถึงถ้อยคำ ๒ คำ ที่
ใช้เรียกนั่นเอง คือคำว่า พุทธศาสตร์ กับ ไสยศาสตร์.

คำว่า พุทธศาสตร์ นี้ ก็รู้กันดีอยู่แล้วว่า หมายถึง
ถึงพระพุทธานุชา, หลักเกณฑ์ตามแนวของพระพุทธร-
ศาสนา ที่จะใช้กับทุกข์ได้อย่างไร. เราเรียกว่าพุทธศาสตร์
นี้ไม่มีปัญหา; แต่คำว่า ไสยศาสตร์ นั้น ยากที่จะถือเอาความ
หมาย, แล้วก็ดูเป็นเรื่องที่ยังสงสัย ลังเล ไม่แน่ใจ กันอยู่
ทั้งนั้น. แต่เราอาจจะสันนิษฐานได้ ตามเหตุผลที่ควรจะ
สันนิษฐาน หรือเอาหลักเกณฑ์ที่เขาใช้ถือกันอยู่ มาเป็น

เครื่องวัตถุ ก็พอจะพบว่า มันตรงกันข้ามกับพุทธศาสตร์
อย่างไร.

คำว่า *ไสยะ* นี้เคยถามผู้รู้มาแล้ว ท่านก็งั้น หรือว่า
ไม่แน่ใจว่าจะตอบกันอย่างไร. อาตมาเองก็ไม่แน่ใจ
ว่ามันจะเป็นอย่างไรกันแน่; เพราะมัน *เป็นคำเก่าแก่* เป็นคำ
ที่ไม่ทราบ *ไม่รู้* ว่ามันจะเกิดขึ้นมาอย่างถูกต้องหรือไม่?

ที่นี้ก็เอากันอย่างที่อยู่เดียวกันนี้แล้วกัน *พิจารณา*
เอาอย่างความรู้ของเด็กนักเรียนบาลี ในโรงเรียนบาลีก็ได้
ถ้ามันหมดทำขึ้นมา *ไม่รู้*ว่าจะไปถามใครที่ไหน, จะยุติเป็น
อย่างไร, ก็เอาตามกระแสนกระสายของวิชาความรู้ภาษาบาลี
เท่าที่จะรวบรวมมาได้.

คำว่า "*ไสยะ*" นี้แปลได้ ๒ อย่าง คือแปลว่า
นอนหลับอยู่ ก็ได้ หรือจะแปลว่า *ดีกว่า* ก็ได้. *นี้* ไม่ได้
ยืนยันว่า เป็นความจริง หรือเป็นความถูกต้องร้อยเปอร์-
เซ็นต์. แต่เพราะไม่มีทางที่จะอธิบายเป็นอย่างอื่นได้ ก็
อาศัยคำพูดนี้แหละเป็นหลัก.

ความหมายแรก *ไสยะ* แปลว่า *นอนหลับ* มันตรงกัน
ข้ามกับพุทธะ ซึ่งแปลว่า *ตื่นจากหลับ*; ฉะนั้นเป็นอันว่า

ไสยศาสตร์นั้นต้องตรงกันข้ามกับพุทธศาสตร์ ราวกันว่า
การนอนหลับกับการตื่นอยู่.

เมื่อเป็นอย่างนั้นก็หมายความว่า ไสยศาสตร์ก็มี
รากฐานอยู่บนความไม่รู้ด้วยปัญญา เหมือนกับคนหลับ
อยู่; เมื่อตื่นไปอย่างไร มันก็ยึดเอาอย่างนั้นเป็นหลัก. ถ้า
เป็นพุทธศาสตร์ก็ตื่นอยู่, รู้สึกอยู่ ไม่ต้องเอาความฝัน
หรือ ไม่ต้องเอาการคาดคะเน หรืออะไรทำนองนั้นเป็นหลัก;
นี่เราจะเรียกว่าพุทธศาสตร์ ศาสตร์ของคนตื่น กับศาสตร์ของ
คนหลับ ต่างกันอยู่.

มีไสยศาสตร์ ดีกว่าไม่มีอะไรเสียเลย.

ทีนี้ ดีกว่านั้น คำว่า *ไสยะ* นี้ยังแปลได้ อีกความ
หมายหนึ่ง ก็คือ ดีกว่า, ดีกว่า, ดีกว่าอะไร? ก็ต้อง ดีกว่า
สิ่งที่มาเป็นคู่เปรียบ. ทีนี้ถ้าว่ามีอยู่ก่อนพุทธศาสตร์ มันก็
ต้องดีกว่าอะไร ๆ ที่มีอยู่ก่อนไสยศาสตร์นั้นเป็นแน่; ความ
หมายที่ว่าดีกว่า นั้นก็คือ ดีกว่าไม่มีเสียเลย เป็นความรู้ชนิด
ที่ว่า ดีกว่าที่จะไม่รู้อะไรเสียเลย. ฉะนั้นจึง เป็นความรู้
ขั้นต้น หรือความรู้แรกสุด ของมนุษย์เราสมัยดึกดำ-

บรรพ์ ในสมัยที่ยังจะเรียกว่าสัตว์ก็ได้แล้ว แต่จะเรียก
ว่าเป็นคนก็ยังไม่สมบูรณ์ เรามีภาษาอยู่คำหนึ่งเรียกว่า ape.
คำว่า ape นั้นไม่ใช่ animal หรือไม่ใช่ human มันระหว่างคน
กับสัตว์; ตอนนั้นมันก็มีอะไรตามแบบของคนที่ยังครึ่งคน
ครึ่งสัตว์ เป็นหลักถือปฏิบัติกันตามธรรมชาติ หรือตามที่
ธรรมชาติจะอำนวยให้.

ทีนี้ต่อมาจะมีการก้าวหน้าของใครสักคนหนึ่ง หรือ
พวกหนึ่ง มาพิสูจน์ได้ว่า อย่างนี้ดีกว่าอย่างนั้น ก็เลยจะต้อง
มีคำว่า "ดีกว่า" ขึ้นมา เรียกว่าไสยศาสตร์ อย่างนี้ก็ได้อีก. ถ้ามัน
เป็นอย่างนี้ มันก็เป็น ความรู้ชนิดที่ดีกว่าที่ไม่มีเสียเลย;
แต่ก็ไม่ใช่ความรู้อันสูงสุด. ฉะนั้น ความรู้อันสูงสุด
จึงมาตกอยู่ที่พุทธศาสตร์ ตามความหมายของคำว่า พุทธะ
คือว่าตื่นจากหลับ.

ความเชื่อเป็นรากฐานของไสยศาสตร์.

ทีนี้ ก็เห็นได้ชัดขึ้นไปว่า มันอาศัยสิ่งที่ทำให้เกิด
ขึ้น หรือที่ตั้งที่อาศัย เป็น ๒ ชนิด; อย่างที่แรกเห็น
ไม่ได้เข้าใจไม่ได้, ก็ต้องอาศัยความเชื่อเป็นรากฐาน;

เรามีอะไรมาทำให้เราเชื่ออย่างไร เราก็เชื่ออย่างนั้น เพราะเราไม่มีปัญญาที่จะเข้าใจเอาเอง หรือจะรู้ให้ดีกว่านั้น. ฉะนั้นในชั้นแรก มันก็มีความเชื่อเป็นรากฐาน คือไสยศาสตร์.

แล้ว ต่อมามีความก้าวหน้าในทางการศึกษา การค้นคว้า ก็มีความรู้, มีความรู้ หรือสติปัญญาเป็นรากฐานเพิ่มขึ้น. ความรู้มันก็เปลี่ยน ไปจากไสยศาสตร์มาเป็นพุทธศาสตร์, เปลี่ยนจากความรู้ของคนหลับมาเป็นความรู้ของคนตื่น. ความรู้ของคนหลับ อย่างดีก็ความฝัน; แต่มันก็ยังมีความหลับอีกระดับหนึ่ง คือหลับด้วยโสมพะหลับด้วยอวิชา. นี่ อวิชาก็เหมือนกับความหลับ พอเอาวิชาออกก็เหมือนกับตื่น; ถ้ายังมีวิชาเป็นรากฐานอยู่ มันก็คือหลับ อยู่; ฉะนั้น ความรู้ที่มีอวิชาเป็นรากฐาน เหมือนกับหลับอยู่ ก็เรียกว่าไสยศาสตร์. เมื่อไม่มีอวิชา มีวิชาเกิดขึ้นเป็นสติปัญญา มันก็ตรงกันข้าม เรียกว่า พุทธศาสตร์ คือความรู้ของคนตื่น.

เดี๋ยวนี้เราก็มีเรื่องที่ใช้พูดจากันอยู่ เช่นชอบพูดว่า *สหหลักวิทยาศาสตร์* คือ scientific คำนี้ เป็นไสยศาสตร์ ไม่ได้ เพราะมันมีตัวจริง มีเหตุผล มีความรู้ มีข้อเท็จจริง

มีการพิสูจน์ทดลอง, ทั้งหมดคนมันก็มีลักษณะเป็น scientific
 คือว่า เป็นความรู้ของผู้ ไม่มีลักษณะแห่งไสยศาสตร์;
 แต่มันก็ยังมีอะไรเหลืออยู่อีกมาก ที่ยังคงเป็นไสยศาสตร์
 ซึ่งเราใช้เรียกกันเดี๋ยวนี้นว่า superstitious คือการถืออย่างที่ไม่
 ต้องมีเหตุผล, ความเชื่ออย่างที่ไม่ต้องมีเหตุผล; เช่น
 ถือโชคกลาง ถือผีถือสาบ ถืออะไรชนิดที่ไม่ต้องมีเหตุผล
 ไม่ต้องการพิสูจน์ อย่างนี้ก็ยังมีอยู่ แล้วก็มากกว่าเสียด้วย.

ท่านลองคำนวณดูเองเถิดว่า คนในโลกทั้งหมดนี้
 เป็นผู้มีความรู้อย่างพุทธศาสตร์มาก หรือว่ามี ความเชื่ออย่าง
 ไสยศาสตร์มาก? อาตมาเชื่อว่า ยังมี ความรู้อย่างไสยศาสตร์
 นั้นแหละมากกว่า; แต่เราไม่ค่อยมองกัน หรือมองกันอย่าง
 ไม่ละเอียด. แม้พวกที่เรียกตัวเองว่า พุทธบริษัท นั้น ก็ยัง
 เป็นไสยศาสตร์อยู่ตั้งครึ่งตั้งก่อน.

พุทธศาสตร์ต้องเข็ดควยปัญญา.

พุทธบริษัทคนไหน นี่ฟังให้ดี ๆ พุทธบริษัทคน
 ไหน กราบพระพุทธรูปลงไป โดยคิดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้

ช่วยๆ อย่างนี้ มันก็ยัง เป็นไสยศาสตร์; แม้กราบในโบสถ์
 ของชาวพุทธ กราบพระพุทธรูป แต่เมื่อกราบลงไปด้วย
 ความโง่ ความมึนงง อย่างนั้นแล้วมันก็ยังเป็นไสยศาสตร์.
 แต่ถ้ามี พุทธบริษัท คนโตมารู้ว่าพระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้อะไร
 มาปฏิบัติตาม แล้วดับทุกข์ได้, ดับทุกข์ได้, ดับทุกข์ได้,
 เห็นความดี ความจริง ความถูกต้อง ของพระพุทธรูป
 พระธรรม พระสงฆ์ อย่างนี้แล้ว กราบพระพุทธรูปลงไป
 อย่างนี้ กราบนั้นเป็นพุทธศาสตร์.

ทีนี้พวกเรอนักเรียนทั้งหลายนี้ ก็ลองสอบไล่ตัวเอง
 ดู เข้าไปในโบสถ์กราบพระพุทธรูปนั้น กราบด้วยความรู้สึก
 อย่างไร? ถ้ากราบด้วยความรู้สึก ว่า ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วย
 มันก็ยังเป็นไสยศาสตร์อยู่นั่นแหละ ทั้งที่จกทะเบียนเป็น
 พุทธบริษัท. ฉะนั้นขอให้ เอาข้อเท็จจริงเป็นหลัก แล้ว
 เราก็จะพบว่า ไสยศาสตร์ นี้ยัง ครองโลกอยู่นั่น.

คนที่รู้พระคุณของพระพุทธรูปเจ้าด้วยใจจริง จน
 รู้สึกเลื่อมใส พอใจ ศรัทธา อะไรโดยแท้จริง นี่มันยากนะ.
 ต้องรู้พุทธศาสตร์, ความรู้จริงตามธรรมชาติ, ดับทุกข์
 ได้จริง จึงจะมองเห็น. ฉะนั้น คนที่จะศรัทธา เชื่อใน

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จริง ก็ต้องเป็นผู้ที่ได้รับ
ผลของการปฏิบัติมาแล้ว; ถ้าว่าเขายังไม่ได้เคยรับผล
ของการปฏิบัติ คือไม่เคยดับทุกข์ได้จริง; เขาก็รู้จักพระ-
พุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างละเมออย่างเงาๆ เหมือนกัน
กับในความฝัน.

ถ้าเขาปฏิบัติดับทุกข์ได้จริงแล้ว เห็นชัดอยู่ที่
ดับทุกข์ได้อย่างไร; นั่นแหละเขาจึงรู้จักพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์จริง ว่าพระพุทธเจ้าท่านดับทุกข์ได้จริง
คืออย่างนี้, ก็เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า, ว่าธรรมนั้นปฏิบัติ
อย่างนี้แล้วดับทุกข์ได้จริง ก็เลื่อมใสในพระธรรม. และว่า
พระสงฆ์ปฏิบัติแล้วดับทุกข์ได้จริง จึงเป็นพระสงฆ์และ
เลื่อมใสในพระสงฆ์. อย่างนี้มีกี่คน? อย่างนี้มีกี่คน? ที่ว่า
รู้สึกถึงขนาดนี้ แล้วกราบพระพุทธรูปลงไป นี่มันมีกี่คน?
คนนั้นแหละคือพุทธบริษัท ที่มีพุทธศาสตร์.

แต่ถ้ายังกราบพระพุทธรูป บางทีก็ไม่รู้ว่าพระ-
พุทธรูปนั้นคืออะไร ถ้วยเข้าไป รู้แต่ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะ
ช่วยได้ ก็กราบให้ช่วย; เข้าใจว่านักเรียนหลายคน คงจะ
ไปกราบพระพุทธรูปในโบสถ์อิฐฐานให้สอปล่ได้. อย่างนี้;
นั่น คือไสยศาสตร์ เพราะไม่ได้รู้ว่าพระพุทธรูปนั้นคือ

อะไร. ฉะนั้นเราอย่าเพ้อว่า เรามีพุทธศาสตร์กันหมดแล้ว; เราอาจจะยังมีไสยศาสตร์เหลืออยู่โดยนัยนี้; ถ้ามันเป็นอย่างนี้ มันก็จะกลายเป็นว่า ที่เป็นไสยศาสตร์นั้นแหละ ยิ่งมากกว่าพุทธศาสตร์มากนัก.

เดี๋ยวนี้เอาพระเครื่องมาแขวนคออยู่หรือเปล่า? ถ้าว่าเอามาแขวนคออย่างสังคักสังคัธ แล้วก็เป็นไสยศาสตร์แหละ. ถ้าแขวนคออย่างรู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยแท้จริง, เอามาแขวนคอก็ได้, นี่ก็จะเป็นพุทธศาสตร์ได้. ฉะนั้น การที่มีพระเครื่องแขวนคอนั้น เป็นพุทธศาสตร์ก็ได้ เป็นไสยศาสตร์ก็ได้. ถ้าแขวนอย่างกับว่าเป็นสังคักสังคัธตามแบบของไสยศาสตร์; นี่เราอย่าเพ้อเข้าใจว่า เอาพระเครื่องมาแขวนคอแล้ว จะเป็นพุทธศาสตร์ไปเสียหมด, อาจจะเป็นไสยศาสตร์ร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ได้เหมือนกัน.

ฉะนั้น ถ้าใครเอาพระเครื่องมาแขวนคอ แล้วรีบศึกษาเสียเร็วๆ ให้รู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เสียเร็วๆ ว่าท่านเป็นอย่างไร; แล้วพระเครื่องนั้นแทน, เป็นสัญลักษณ์แทน ละก็ได้. เราก็ยังเป็นพุทธบริษัทที่มีพุทธศาสตร์อยู่; ถ้าไม่อย่างนั้นเราก็เป็นผู้ที่มีไสยศาสตร์

เป็น superstitious ด้วยเหมือนกัน. แต่ถ้าเราเอามาแขวนด้วย
ความสำนึกในพระคุณของพระพุทธรเจ้า แล้วคอยเตือน
เราอยู่เสมอ ว่าอย่าลืมนๆ ต้องทำอย่างนั้นๆ; อย่างนั้น
ก็ไม่ใช่ไสยศาสตร์ดอก? มันเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ทางจิตใจ
เป็นพุทธศาสตร์.

นี่ขอให้รู้จักแยกพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ มาตั้งแต่
คำพูด ไสยศาสตร์แปลว่าศาสตร์ของคนหลับอยู่; พุทธศาสตร์
แปลว่าศาสตร์ของคนตื่นแล้ว. ไสยศาสตร์มีรากฐานอยู่
ที่ความเชื่อ ไม่เกี่ยวกับปัญญา; พุทธศาสตร์มีรากฐาน
อยู่ที่ปัญญา. ถ้าจะใช้คำว่าความเชื่อ ต้องเป็นความเชื่อ
ของปัญญา หรือหลังจากที่มีปัญญา; แต่แยกกันเด็ดขาด
ดีกว่าว่า ไสยศาสตร์ ก็เอาศรัทธาและความเชื่อไป, พุทธ-
ศาสตร์ก็เอาปัญญาหรือความรู้ไป.

ไสยศาสตร์เข้ากันได้กับสัญชาตญาณ.

สิ่งที่ได้บอกแล้วข้างต้นว่า *ไสยศาสตร์มีความหมาย
ว่า ตีความไม่รู้*; อย่างนั้นมันก็เป็นเรื่องชั้นแรกเต็มที่, ชั้น
แรกที่ยังไม่รู้อะไร, แล้วมันเข้ากันได้กับธรรมชาติ หรือที่
เรียกว่าสัญชาตญาณของคนเรา.

เข้าใจว่าลูกเด็ก ๆ ที่เคยเรียนวิทยาศาสตร์มาแล้ว คง
 จะได้เรียนเรื่อง **สัญชาตญาณของมนุษย์** ในสัญชาตญาณ
 หลาย ๆ อย่างนั้น **มีสัญชาตญาณแห่งการหวังพึ่งผู้อื่นอยู่ด้วย,**
 สัญชาตญาณแห่งการหวังพึ่งสิ่งอื่น รวมอยู่ด้วย, และเราก็
 ต้องเป็นอย่างนั้นด้วย.

พอเราเกิดมาจากท้องแม่ เราก็ใช้สัญชาตญาณ
 แห่งการหวังพึ่งผู้อื่น ของเราอย่างเต็มที่ : พึ่งพ่อ พึ่งแม่ พึ่ง
 พี่เลี้ยง พึ่งคนข้างเคียง พึ่งผู้อื่นทางนั้น นั่นแหละความคิด
 ที่จะรู้จักตัวเอง หรือช่วยตัวเอง มันยังไม่มี แล้วมันก็มา
 เข้าวิ่งเขารอยของไสยศาสตร์ คือพึ่งสิ่งอื่น ซึ่งเรารู้สึกว่าดี
 กว่าเรา เหนือกว่าเรา หรือเราเข้าใจไม่ได้. ดังนั้นเราจึง
 ถือหลักว่า เราต้องพึ่งสิ่งอื่นที่ดีกว่าเรา เหนือกว่าเรา มี
 อำนาจมากกว่าเราเรื่อย ๆ มา อย่างนี้เรียกว่ามันได้เปรียบ
 ทางไสยศาสตร์ ที่เข้ากันได้กับสัญชาตญาณแห่งความ
 กลัว, แล้วก็คิดพึ่งสิ่งอื่น ไม่เคยคิดพึ่งตน เพราะมันง่าย
 กว่า, แล้วก็ถูกสอนถูกอบรม ให้เป็นอย่างนั้นมาตั้งแต่
 เล็ก ๆ ตั้งแต่เป็นทารกขึ้นมาจนถึงเป็นคนโต, เติบโตขึ้น.
 ในประเทศเหล่านี้ ก็ล้วนแต่มีลัทธิไสยศาสตร์ถือกันอยู่

ทั้งนี้ ; ไม่ว่าจะประกาศตนว่าถือพุทธ หรือถือฮินดู หรือถือคริสเตียน ก็มีการสอนให้ถือสิ่งสูงสุดที่เราเข้าใจไม่ได้ เป็นหลักฐานกันอยู่ทั้งนี้, แล้วมันก็ไปเข่าร้องเข่ารอกับ ไสยศาสตร์ ก็มีแต่ความเชื่อก็อพอแล้ว.

ที่มันก็มีสิ่งที่เราเข้าใจไม่ได้มากมายนัก, สิ่งที่เรา เข้าใจไม่ได้มันมากมายนัก, แล้วก็ล้วนแต่น่ากลัว อย่างที่ เขาเขียนไว้ในหนังสือเรียนนั่นแหละ. เช่นปรากฏการณ์ของ ธรรมชาติ มีฟ้าร้อง มีฟ้าผ่า มีน้ำท่วม มีแผ่นดินถล่ม มี โรคระบาด อย่างนี้เป็นต้น แล้วก็ยังมีอะไร ๆ ที่เห็น ๆ อยู่ ก็ เข้าใจไม่ได้. เช่นคนที่ผีเข้า คนโรคจิตคนโรคประสาท เห็น ๆ อยู่ก็เข้าใจไม่ได้ ก็เลยยกให้เป็นเรื่องของสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ เป็นผีเป็นนาง เป็นเทวดา เป็นพระเจ้า เป็นอะไรไปหมด. นี่มันเป็นร่องรอยของไสยศาสตร์ หรือมาเข่าร้องเข่ารอกของ ไสยศาสตร์.

หรือแม้ที่สุดแต่ความฝัน. คนทุกคนพูดได้ว่า ฝัน เป็นกันทั้งนี้แหละ ตั้งแต่เล็ก ๆ มากก็ฝันเป็น แล้วก็เข้าใจ ไม่ได้ว่า ความฝันนั้นคืออะไร; ก็ยกให้เป็นเรื่องของสิ่ง คักคัสสิทรีพิเศษ; ซึ่งเราจะเข้าใจไม่ได้ ไม่ใช่เรื่องธรรมดา

เราควบคุมความฝันไม่ได้. ฉะนั้นจึงเชื่อว่า มีอะไรอยู่นอก
เหนือเรา เหนืออำนาจของเรา เราจึงฝัน; ถึงแม้แต่
ความฝันของเราก็สนับสนุนเรา ให้เอียงไปในทาง
ร่องรอยของไสยศาสตร์; กว่าเราจะเติบโตขึ้นมาถึง
บ้านนี้ เชื้อแห่งไสยศาสตร์มันเข้าไปสิงสถิตย์อยู่เต็มที
ไปหมด คือพร้อมที่จะเชื่อผู้อื่น, พร้อมที่จะเชื่อสิ่งที่เรา
เข้าใจไม่ได้, และถ้ามีอะไรมาทำให้เราหวาดกลัว
เราก็จะต้องยอมรับทันที.

ทุกคนก็คิดว่า พ่อแม่เขาเคยทำอะไร?
ทำอะไร? วิธิตะ? เสกเป่าอย่างไร? ลูบคลำอย่างไรให้
เราหายกลัว ตั้งแต่เราเด็ก ๆ อยู่. เราก็รับพิธีกรรมอัน
มาเป็นของจริง ก็เลยเป็นไสยศาสตร์ทั้งนั้น เพราะเรายังไม่มี
ปัญญาพอ เพราะว่าเรายังหลับอยู่ อย่างน้อยก็ยังหลับอยู่ด้วย
อวิชชา. *ไสยศาสตร์ คือศาสตร์ของคน ของสัตว์ที่ยังหลับ
อยู่*, คำว่าไสยะ แปลว่าหลับอยู่.

สัญชาตญาณความกลัว ทำให้ฟังไสยศาสตร์.

เอาละ, ที่นั่นก็ดู คุณตามที่มันเป็นจริง, ว่า ไสยศาสตร์
เข้าครองโลกอย่างไร? นี่จะดูกันในแง่ของธรรมชาติก็

ได้ ว่าเราเป็นเด็กทารกอยู่ในครรภ์มารดา เราโตขึ้นมา เรา
ไม่รู้อะไร; พอเรากลับมาจากท้องแม่ เราก็เข้านั่งรอย
ของระบบไสยศาสตร์ ที่บิดามารดาเขาถืออยู่; เพราะว่าเรา
จะต้องหวังพึ่งผู้อื่น เราจะต้องถูกทำให้เชื่อ ตามที่พ่อแม่
เขาเชื่อกันอยู่. สิ่งใดเราเข้าใจไม่ได้ เราก็ต้องเชื่อตามที่
เขาเชื่อกันอยู่, แล้วยากที่จะสลัดได้.

เข้าใจว่า หลาย ๆ คนที่นั่งอยู่ที่นี้ จะต้องมีความ
เชื่อชนิดนั้นเหลืออยู่มาก; เช่นกลัวงูก็กลัว, กลัวลูกหนู
จึงจกทักก็สะตังแล้ว. ที่จริงจึงจกร้องตามธรรมดา ก็ไปหา
ว่าจึงจกทัก, จึงจกทัก, จึงจกห้ามอย่างนี้, หรือว่าจึงจกมัน
ตกลงมาตายต่อหน้า ก็ถือว่าเป็นโชคร้าย ตัวสั้นแล้ว กลัว
ตัวสั้นแล้ว. นี่คือไสยศาสตร์ ที่มีน้ก่อรูปร่างที่ละน้อยๆ
ในจิตในวิญญาณของเด็กทารก จนกระทั่งบัดนี้.

ไปจุดเป็นรายการकुठेरे เราถือไสยศาสตร์กันอยู่
อย่างไร? จะกินข้าว จะอาบน้ำ มันจะต้องมีเรื่องต่างๆ
ที่จะต้องทำอะไร ให้ถูกต้องตามแบบ ที่คนก่อนๆเขา
สอนไว้ จะรับประทานอาหารหันหน้าไปทางทิศไหน? จะ

ถ้าอุจจาระหันหน้าไปทางทิศไหน? อะไร ๆ มันก็ล้วนแต่มี
ฝังเข้าไป ๆ นี้.

เอ้า, ที่นี้ก็ดูทางประวัติศาสตร์; ดูทางธรรมาธิ
อะไรกันนักแล้ว ก็ดูว่าทางประวัติศาสตร์ คนไทยเราเป็น
ชนชาติไทย อยู่เก่าแก่หลายพันปี หมื่นปี มาแล้วก็มีวัฒนธรรม
ธรรมของตน มีระบบที่ยึดถือแน่นอนแน่นอนอยู่; แม้ว่าจะ
ไม่เหมือนจีน, แม้ว่าจะไม่เหมือนอินเดีย แต่มันก็ต้องมี
ระบบไสยศาสตร์ ไม่ต้องสงสัยแหละ คนไทยเก่าแก่ คนไทย
แต่ก่อน ก็มีความคิดความเชื่อ ที่สืบ ๆ กันมาแต่มนุษย์
ดึกดำบรรพ์โน้น เป็นระบบ กลัวสิ่งที่อธิบายไม่ได้ กลัว
สิ่งที่เข้าใจไม่ได้ กลัวสิ่งที่มองไม่เห็นตัว. นี่เขาก็เป็น
อย่างนี้กันมาแล้ว คนไทยแท้ ๆ นี้.

แล้วเมื่อคนไทยลงมาอยู่บนแผ่นดินดินแคว้นนี้, ได้รับ
วัฒนธรรมใหม่ของพวกเขาอินเดีย ที่เข้ามาสอนให้ ก่อนพระ-
พุทธศาสนา. ก่อนพระพุทธศาสนามาถึง ชาวอินเดียเขา
ก็มาสอนวัฒนธรรม ให้วัฒนธรรมแก่คนแคว้นนี้; วัฒนธรรม
อินเดียอย่างนี้ก็เต็มไปด้วยไสยศาสตร์นั่นแหละ : เชื่อบพระเจ้า

เชื่อผีบางเทวดาอะไรเต็มไปตามแบบของชาวอินเดีย ซึ่งหา
อ่านดูเถอะ มันมีเยอะไปหมด ก็ได้รับไสยศาสตร์ซ้ำสอง.

แม่เดี๋ยวนี้เราเป็นคนไทยเดี๋ยวนี้ มีการศึกษาอย่าง
คนไทยปัจจุบัน มันก็ไม่มีอะไรนอกไปกว่ารวมเข้าทั้งสอง
ไสยศาสตร์แหละ, ก็เป็นไสยศาสตร์ของคนไทยปัจจุบัน.
ไสยศาสตร์เดิม ก็นี่ ไสยศาสตร์อินเดีย ก็นี่ เอามารวม
กันเข้า นี่แหละคือไสยศาสตร์ของคนไทยในปัจจุบัน
อย่างที่เรเห็นถือ ๆ กันอยู่บัดนี้.

นี่เรียกว่า ประเพณี หรือวัฒนธรรม นั้น ไม่แยก
ตัวออกจากไสยศาสตร์เสียเลย, ยังเป็น ไปตามหลักเกณฑ์
ของไสยศาสตร์; เพราะว่าทุกคนอยู่ด้วยความกลัว, ความ
กลัวมันไม่ทำอะไรได้ นอกจากแสวงหาสิ่งที่ทำให้ไม่กลัว. ที่นี้
สิ่งที่ทำให้ไม่กลัวมันเป็นไสยศาสตร์; ฉะนั้นเรารับเอา
มาอย่างสนิทใจ สำหรับจะไม่กลัว ทั้งเนื้อทั้งตัวของเรา เลย
กลายเป็นไสยศาสตร์เพราะเหตุนี้.

นี่กว่าจะมีเหตุผล จะรู้จะเข้าใจ ในเรื่องสิ่งเหล่านี้
เราก็ยังทำไม่ได้; เช่นเรายังเชื่อว่าโรคอหิวาต์นั้นผี, แล้ว
ก็จัดการกับโรคอหิวาต์ที่กำลังระบาดอย่างผี; แม้แต่โรค

บางอย่าง ก็คิดว่าเป็นเรื่องของผี. เคี้ยว^๕ก็ยังมีคนไหวหรือ
กลัวจอมปลวกอยู่ เคี้ยว^๕; น้ำมันเหนียวแน่นอย่าง^๕, ก็
แปลว่ายังไม่ศิขิน.

นี้เรียกว่า โดยประเพณีวัฒนธรรม นั้นแหละ จะ
ยิ่งรักษาสงวนถนอมไสยศาสตร์ไว้; ขอให้สังเกตเอาเอง;
จนกว่าเราจะได้รับการศึกษา ชนิดที่เข้าใจถูกต้องในสิ่งนั้น ๆ;
แม้ว่าเคี้ยว^๕รู้ว่าโรคคหิวคั้น^๕ เชื่อโรคที่มองด้วยตาไม่เห็น
เข้ามาทำให้คนเป็นนอหิวคั้น^๕ ควบคุมได้ด้วยหยูกยา. แต่ก็ยัง
มีคนอีกพวกหนึ่งยังถือว่า เป็นผีทำอยู่นั้นแหละ, หรือเป็น
ผีอะไรก็สุดแท้แหละ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องเชื่อโรค. น้ำมันยาก
ที่จะหมดไป.

พุทธศาสตร์เป็นสัมมาทิฏฐิ, ไสยศาสตร์ไม่เป็น.

ที่นี้จะเปรียบเทียบเกี่ยวกับทิฏฐิ เราพูด, หรือว่า
จะต้องถือโอกาสพูดว่า ไสยศาสตร์นั้นต้องขอจัดไว้เป็น
ฝ่ายมิจฉาทิฏฐิ, พุทธศาสตร์ต้องขอจัดไว้อย่างสัมมา
ทิฏฐิ. ใครก็ตามที่ยังเชื่อถือโชคลางอย่างไสยศาสตร์อยู่ อาจ
จะโกรธก็ได้; ถ้าพูดอย่างนี้อาจจะไม่ชอบ อาจจะไม่โกรธก็ได้

ว่าลัทธิที่ถืออยู่นั้นมันเป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือเราอาจจะท่องว่า
 มิจฉาทิฏฐิที่ดีกว่า, มิจฉาทิฏฐิที่ดีกว่ามิจฉาทิฏฐิที่แรก
 ซึ่งไม่มีส่วนดีเสียเลย; เพราะว่าไสยศาสตร์ก็ยังทำให้คน
 หายกลัวได้ ทำให้คนหยุดร้องไห้ได้, หรือถ้ารู้จักระบาย,
 นี้ฟังให้ดีๆ. ถ้ารู้จักใช้ ไสยศาสตร์ก็อาจจะมีประโยชน์
 ได้เหมือนกัน : เพราะกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาไม่กล้าทำชั่ว
 นี้ก็มีประโยชน์; แม้จะเป็นไสยศาสตร์ก็มีประโยชน์.

ถ้าเรากลัวบาป กลัวความชั่ว แล้วไม่ทำความชั่ว
 โดยตรง; นี้ก็เป็นพุทธศาสตร์. แต่ถ้าเรากลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 ซึ่งไม่รู้ว่าจะอะไร แล้วไม่ทำชั่ว; อย่างนั้นมันก็เป็นไสย-
 ศาสตร์, ยังเป็นไสยศาสตร์ แต่ก็ยังมีผลดี.

ฉะนั้น ถ้าว่าไสยศาสตร์ทำให้ทำอะไรที่ดีๆบ้าง ก็
 ยังมีประโยชน์ ไม่ใช่ว่าจะเป็นมิจฉาทิฏฐิไปเสียทั้งหมด แต่
 มันก็ยังคงเป็นมิจฉาทิฏฐิ; เพราะว่าไม่ใช่สัมมาทิฏฐิ,
 เพราะว่าเป็นทิฏฐิของคนหลับตา, ต้องเป็นความรู้ ความคิด
 ความเห็น ของคนที่ลืมตา จึงจะเป็นสัมมาทิฏฐิ. แม้ว่า
 ไสยศาสตร์นั้นจะเอามาใช้ประโยชน์แก่สังคมได้อย่างไร มันก็
 ยังต้องถูกจัดเป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือมิจฉาทิฏฐิชั้นดี. ถ้าว่า

ประชาชนยังโง่งยังหลงอยู่มาก มันก็จำเป็นแหละที่จะต้อง
ใช้วิธีนี้.

ถ้าพูดว่า ประชาชนยังโง่งอยู่มาก นี่เขาก็คงตำเรา
ถ้าเราไปว่าเขาอย่างนั้น; แต่แล้วความจริงมันก็จะเป็นอย่าง
นั้น คือยังมีประชาชนที่เหมาะสมสำหรับไสยศาสตร์อยู่
มากกว่าที่จะใช้พุทธศาสตร์. ถ้าว่าคนตื่นกันถึงขนาดที่
รับพุทธศาสตร์ได้แล้ว โลกนี้ก็ดีกว่านี้แน่ ไม่มีอะไรที่เป็น
เรื่องเข้าใจผิด โง่งเขลางมาย กันอยู่ทั่วไป.

การกระทำต่างๆ เพื่อแก้ปัญห อาจเป็นได้ทั้ง ไสย ๗ และพุทธ ๗.

ขอให้นักถึงตัวอย่าง ที่ได้ยกมาแล้วข้างต้น; เช่น
ในการกราบพระพุทธรูป เหมือนกันแหละ; กราบพระ-
พุทธรูปวิธีเดียวกันนี้ อย่างหนึ่งเป็นไสยศาสตร์, อย่างหนึ่ง
เป็นพุทธศาสตร์ มันเหมือนกันแท้ๆ.

ฉะนั้น เดียวนี้เราก็มี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งใคร ๆ ก็ยอม
รับว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คำเดียวกัน ความหมายเดียวกัน; แต่มัน

ก็ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างไสยศาสตร์, และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
อย่างพุทธศาสตร์.

ช่วยจำไว้ให้ดีๆ นะ สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ยังมีทั้ง
ชนิดที่เป็นไสยศาสตร์ และชนิดที่เป็นพุทธศาสตร์;
เช่นถ้าจะคับทุกข์กันด้วยเหมาๆเอาอะไรก็ไม่รู้มาช่วยนี่ มันก็
เป็นไสยศาสตร์. ถ้าเห็นอยู่ชัดว่าคับทุกข์อย่างนี้สิ อย่ามีโลก
อย่ามีโกรธ อย่ามีหลง; ปฏิบัติอย่างนี้กับทุกข์ได้ นี่มัน
เห็นอยู่แท้ๆ ก็เป็นพุทธศาสตร์. สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีทั้ง
ไสยศาสตร์และพุทธศาสตร์.

ดังนั้น พระเป็นเจ้าอันสูงสุดนั้นแหละ จึงมีทั้ง
ไสยศาสตร์ และมีทั้งพุทธศาสตร์. ถ้าเป็นพระเจ้าอันสูงสุด
มีทั้งที่เป็นไสยศาสตร์และเป็นพุทธศาสตร์ : พระเป็นเจ้า
ชนิดที่ไม่ยอมให้ใครวิพากษ์วิจารณ์ เหมามาผูกขาดบังคับมา
แต่เบื้องบนสำหรับคนเชื่อ, สำหรับคนโง่เชื่อ นั่นคือพระ
เป็นเจ้าอย่างไสยศาสตร์. พระเป็นเจ้าชนิดที่ เอาสิ, วิพากษ์
วิจารณ์อย่างไรก็ได้; ยิ่งคุยยิ่งชอบ, ยิ่งคุยยิ่งเลื่อมใส. ยิ่งคุยยิ่ง
เข้าใจ, พระเป็นเจ้าอย่างนี้คือพระเป็นเจ้าอย่างพุทธ
ศาสตร์.

ฉะนั้น จะเรียกพระเป็นเจ้าเหมือนกัน, แล้วจะเป็นพระเป็นเจ้าที่เหมือนกันไม่ได้; เพราะพระเจ้าองค์นั้นเกิดมาจากความโง่ของประชาชน; พระเจ้าองค์นั้นเกิดมาจากสติปัญญาของประชาชน, เหมือนกันไม่ได้. ฉะนั้นเราจึงเกิดมีปัญหายุ่งอยู่ในโลกปัจจุบันนี้ คือข้อที่เรา มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเป็น ๒ แบบ อย่างนี้ เป็นไสยศาสตร์ ก็มี, เป็นพุทธศาสตร์ ก็มี.

ถ้าเราจะพูดตรงๆ ก็ถูกค่าแหละ อาตมานั้นเป็นคนถูกค่าก่อน ผู้ฟังไม่ถูกค่า; เพราะพระเจ้าที่ต้องอาศัยศรัทธา แล้วก็พระเจ้าไสยศาสตร์, พระเจ้าที่อาศัยปัญญาของประชาชน ก็ต้องเป็นพุทธศาสตร์. ฉะนั้นเราจึงมีพระเจ้า ๒ ชนิดนะ ที่ชิงกันครองโลก, พระเจ้าสองชนิดที่ชิงกันครองโลก.

พระเจ้าแห่งไสยศาสตร์จะได้เปรียบนะ. ถ้ามาลงคะแนนโหวตกันแล้ว พระเจ้าไสยศาสตร์นี้จะได้เปรียบ; เฉพาะที่นั่งอยู่ตรงนั้น ก็คงจะยกมือให้พระเจ้าไสยศาสตร์เสียมากกว่า เพราะว่ามันง่ายดี เพียงแต่ขอร้องก็ได้ มันไม่ยุ่งยากลำบากอะไร, เพียงแต่บูชาอันนวนอนก็จะได้รับผลแล้ว,

ไม่ต้องปฏิบัติให้หนักหน้อย, หรือไม่ต้องเสียสละอะไรให้
หมดเปลือง.

พระเจ้าแบบไสยศาสตร์ จะอยู่ได้ชั่วที่ว่าคนยัง
เชื่อ, หรือคนยังหลับอยู่. พอคนตื่นนอนหมดแล้ว พระเจ้า
แบบไสยศาสตร์ก็ตายหมดแหละ, ตายเอง ตายหมดแหละ ถ้า
พระเจ้าชนิดที่เป็นพุทธศาสน์นั้นจะอยู่ได้ตลอดไป แม้ว่าคน
จะตื่นขึ้นมาอย่างไร.

ที่นี้ในบรรดาพระเจ้า ๒ ชนิดนี้ พระเจ้าชนิดไหน
ที่นักวิทยาศาสตร์ยอมรับได้? นักเรียนก็เรียนวิทยาศาสตร์
หรือกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น มันก็พอจะตัดสินได้
เอง ว่าพระเจ้าชนิดไหน ที่นักวิทยาศาสตร์แห่งยุค
ปัจจุบัน จะยอมรับได้? เราเสนอพระเจ้าชนิดที่มองเห็นได้
พิสูจน์ได้ รู้จักได้ คือกฎ กฎของอิทปปัจจยตา โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งสัจจะ ความจริงของธรรมชาติ ที่เรียกว่า กฎอิทป-
ปัจจยตา. นี้เป็นพระเจ้า, พระเป็นเจ้าในพระพุทธ-
ศาสนา คือกฎอิทปปัจจยตา; ยิ่งไปแคะต้องจะยิ่งนับถือ,
ยิ่งไปพิสูจน์ทดลองจะยิ่งนับถือ; ไม่เหมือนกับพระเจ้าแบบ

ไสยศาสตร์ ยิ่งไปพิสูจน์ไปทดลองเข้า จะยิ่งคลายความนับถือ,
แล้วจะยิ่งสิ้นความนับถือ.

พระเจ้าที่เขาเรียกกันทั่วไปในพวกอื่น เขาเรียก
ว่า God, พระอิสวร พระนารายณ์ พระอะไรก็ตามในศาสนา
อื่น เขาเรียกว่า God. เราไม่เรียกว่า God เราเรียกสั้น ๆ ว่า
กฎ. กฎ นั้นมันเป็นภาษาไทยไปสักหน่อย, กฎของธรรมชาติ,
กฎของธรรมชาติใครตั้งไม่ได้.

คำว่า กฎ ในความหมายนี้ คือ สิ่งที่ใครตั้งให้ไม่
ได้; ถ้าใครตั้งให้ หรือมีอะไรมาตั้งให้ ไม่ใช่กฎ. ถ้าเป็น
กฎโดยแท้จริงนี้ไม่มีใครตั้งให้; เช่นกฎวิทยาศาสตร์, กฎ
วิทยาศาสตร์ในปัจจุบันไม่ใช่ นักวิทยาศาสตร์ตั้งให้, มันเป็น
กฎของธรรมชาติ. นักวิทยาศาสตร์รู้แล้วเอามาบอกเด็ก
นักเรียน ว่ากฎวิทยาศาสตร์ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น; ไม่ใช่ นัก
วิทยาศาสตร์คนนั้น เขาจะตั้งกฎวิทยาศาสตร์นั้นได้, มันเป็น
ของธรรมชาติ ไม่มีใครตั้งมันได้ นอกจากมันตั้งของมันเอง.
นี่อย่างนี้เราเรียกว่า กฎ สิ่งสูงสุดที่ใครตั้งให้ไม่ได้; ฉะนั้น
พระเจ้าจะมาตั้งกฎไม่ได้: ถ้ากฎเป็นสิ่งที่ตั้งได้ สิ่งนั้นไม่
ใช่กฎ.

ที่นี้ถามว่า พระเจ้านั้นใครตั้งให้? ใครสร้างพระเจ้า? ผู้ที่ถือพระเจ้าเขาก็จะตอบว่า ไม่มีใครจะสร้างพระเจ้า, ใครจะสร้างพระเจ้าไม่ได้. ถ้ามีใครสร้างได้ พระเจ้าก็ไม่ใช่พระเจ้าที่แท้จริง, พระเจ้าที่แท้จริงต้องไม่มีใครสร้าง หรือสร้างไม่ได้.

ถ้าคุณมีอย่างนั้นก็ได้อีก แต่เราก็มีอย่างหนึ่งว่า กฎของเรานี้คือพระเจ้าที่แท้จริง, ที่ใครสร้างให้ไม่ได้ มันเป็นตัวมันเอง. ถ้ากฎที่คนยังสร้างให้ได้ แล้วก็ไม่ใช่กฎ, พระเจ้าที่คนสร้างให้ได้ แล้วก็ไม่ใช่พระเจ้ายิ่ง; เพราะพระเจ้านั้นคนถูกสร้าง ก็อยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่สร้าง. ฉะนั้นพระเจ้านั้นก็อยู่ใต้อำนาจของผู้สร้าง ต้องไม่มีใครสร้าง ต้องอยู่เหนือ.

เดี๋ยวนี้พระเจ้าที่ถือกันอย่างไสยศาสตร์, พระเจ้าที่ถือกันอย่างไสยศาสตร์ช่วยฟังให้ที ๆ นะ, พระเจ้าที่ถือกันอย่างไสยศาสตร์, พระเจ้าเหล่านั้นยังอยู่ใต้อำนาจของสิ่งแวดล้อม; เพราะว่าพระเจ้าชนิดนั้นบางทีโกรธนะ, พระเจ้าชนิดนั้นบางทีชอบนะ. พระเจ้ายังโกรธเป็น ยิ่งรักเป็น จะเป็นพระเจ้าได้อย่างไร; ต้องอยู่เหนือความปรุ้งแต่งของสิ่งใด ๆ ก็ที.

ที่อยู่กันพร้อมหน้าอย่างนี้ดีมาก จะเล่าเรื่องพระเจ้า
ที่น่าสนใจให้ฟัง. บางคนจะเคยฟังแล้ว, แต่บางคนยังไม่เคย
ฟัง ว่าพระเจ้าชนิดที่มีความรู้สึกนั้น ไม่ใช่พระเจ้าที่
แท้จริง เป็นพระเจ้าที่มีอะไรปรุงแต่ง.

นิทานอ้างถึงพระอิศวรกินกุ่ม.

เมื่อเราเด็ก ๆ คนแก่ ๆ เขาเล่านิทานสำหรับเด็กให้
ฟัง มีมากเรื่อง; แต่เรื่องเรื่องหนึ่งที่ไม่รู้จักลืม คือเรื่องพระ
อิศวรกินกุ่ม ใครเคยได้ยินยกมือ? เด็ก ๆ ใครเคยได้ยินยกมือ
พระอิศวรกินกุ่ม? เห็นไหมล่ะ เด็ก ๆ ไม่เคยได้ยิน, ลูกเด็ก ๆ
เหล่านี้ไม่เคยได้ยินเรื่องพระอิศวรกินกุ่ม.

เล่าตั้งต้นว่า สัตว์ทั้งหลายทุกชนิด เข้าไปเฝ้า ไป
ฟ้องพระอิศวร ว่ามนุษย์เบียดเบียน สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง,
วัว ควาย ช้าง ม้า อะไรไปเฝ้าพระอิศวร บอกพระอิศวรว่า
มนุษย์เบียดเบียน. ที่นี้ ในสัตว์เหล่านั้นมีกุ่มไปด้วย พอ
กุ่มบอกพระอิศวรว่า มนุษย์เบียดเบียนกุ่มมากกว่าสิ่งอะไร,
ชอบกินกุ่มมากกว่าสิ่งอะไร. พระเจ้าก็เฉลียวใจขึ้นมาว่า ถ้า
อย่างนั้นเนื้อของแกก็คงจะกินดี ข้าก็อยากจะลอง. นี่พระ

อิศวรบอกว่าถ้ามนุษย์ทั้งหลายชอบกินแกเป็นพิเศษ เนื้อ
ของแกก็คงจะกินดี ข้าก็อยากจะลอง.

กุงก็ผิดหวัง, ผิดหวังที่พระอิศวรจะลองกินเนื้อกุง
เสียอีก กุงก็เลยกระเด็นถอยหลัง หันหน้าไปหาทางพระเจ้า
อยู่, กลับหลังหันไม่ทัน กระเด็นถอยหลัง, ฉะนั้นกุงเอา
หลังไปทิ้งนั่นแหละ, สัตว์กุงมันเอาหลังไปทิ้งนั่น เพราะมัน
กลับหน้าไม่ทัน. แล้วชชนอยู่บนชมองหัวหมดเพราะความ
กลัว, ความกลัวที่สุดก็ไต่ด้วยชชนไปอยู่บนชมองหัวหมด;
นี่ความกลัวถึงที่สุด.

เรื่องนี้เขาก็บอกให้เด็ก ๆ จำไว้ว่า ทำไมกุงจึงเอา
หลังไป; จะไปให้เร็วเท่าไรก็ยังคงเอาหลังไป กระเด็น
ทีเดียว แล้วก็มือจากระกุงไปอยู่บนหัวกุงหมด เพราะความ
กลัวสูงสุด จนกระทั่งบัดนี้, จนกระทั่งเวลานี้แหละ กุงมัน
เป็นอย่างนี้.

นี่เป็นนิทานเล่าสำหรับเด็ก ว่าทำไมอะไรจึงเป็น
อย่างนี้, อะไรจึงเป็นอย่างนี้. แต่เดี๋ยวนี้เรื่องกุงมันแสดง
เนื้อความให้เราเห็นว่า แม้แต่พระเจ้ก็มีจิตใจหวั่นไหว
พระเจ้ที่มีจิตใจหวั่นไหวอย่างนี้ จะเป็นพระเจ้แท้จริงไม่ได้.

พระเจ้าจริงต้องไม่หวั่นไหว ทั่วอะไรหมด; จะรักไม่ได้
จะโกรธไม่ได้ จะเกลียดไม่ได้. พระเจ้าของใครก็ตาม ถ้ายัง
ชอบได้ ไม่ชอบได้, ยังโกรธได้ เกลียดได้ โมโหได้ แล้วก็ยัง
ไม่ใช่พระเจ้าที่แท้จริง, เป็นพระเจ้าที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งสร้าง
ขึ้นมา ไม่ใช่พระเจ้าที่แท้จริง.

พระเจ้าแท้จริงต้องไม่หวั่นไหว.

เราจะต้องมีพระเจ้าที่แท้จริง ที่หวั่นไหวไม่ได้
เปลี่ยนแปลงไม่ได้; นี่คือนิยามของธรรมชาติ เป็นพระเจ้าฝ่าย
พุทธศาสตร์. พระเจ้าที่หวั่นไหวได้ เปลี่ยนแปลงได้
เป็นพระเจ้าของไสยศาสตร์, คือคนที่ยังไม่รู้พุทธศาสตร์.
บัญญัติพระเจ้าชนิดนั้นขึ้นมา มันเป็นเรื่องแรก ๆ ของคำว่า
ไสยยะที่แปลว่ายังดีกว่าไม่มีเสียเลย; ไสยยะนี้แปลว่า **ดีกว่าไม่มี
เสียเลย**. พระเจ้าชนิดที่ว่าดีกว่าไม่มีเสียเลย, คือพระ-
เจ้าที่มีความรู้สึกอย่างคน.

ต่อมาเราพบพระเจ้าสูงสุด ไม่มีอะไรดีกว่าแล้ว
คือพระเจ้าที่ไม่มีความรู้สึกอย่างคน เป็นกฎของธรรมชาติ.
เราจึงได้พระเจ้าแยกออกเป็น ๒ พวก หรือ ๒ ชนิด พระเจ้า

ของไสยศาสตร์ มีความรู้สึกอย่างคน, พระเจ้าของ
พุทธศาสตร์ ไม่มีความรู้สึกอย่างคน; เป็นของตายตัว
เที่ยงแท้ อย่างเดียวของธรรมชาติ. ฉะนั้นเมื่อเรารู้จัก
พุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ กันแล้ว ก็รู้จักกระทั่งว่าแม่แต่พระ-
เจ้า หรือพระเป็นเจ้า ก็ยังมี ทั้งที่เป็น พุทธศาสตร์และเป็น
ไสยศาสตร์.

พระเจ้าของพวกอื่นจะเรียกว่า God ก็ตามใจ; แต่
พระเจ้าของพุทธศาสตร์นี้จะเรียกว่า กฎ — กฎ กฎของธรรม-
ชาติ ที่ตายตัว ที่มีอำนาจ เข้าไปสิงสถิตอยู่ในทุกๆ ปริมาณ
ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาล.

นักเรียนทั้งหลายเรียนวิทยาศาสตร์แล้ว รู้ว่าปริมาณ
atom เป็นจุดเล็กที่สุดที่เราจะแบ่งแยก หรือจะแบ่งแยกอีก
ก็ไม่ได้ ในส่วนของ atom ก็มีกฎของวิทยาศาสตร์ ใน atom
หนึ่งๆ ก็มีกฎของวิทยาศาสตร์ มันจะมีสักก็เท่าไรก็ล้วนแต่
มีกฎ กฎของธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ สิงสถิต
อยู่ในทุกๆ ปริมาณ นี้เราเรียกกฎนี้ว่าพระเจ้า.

แล้วไม่มีใครมายกเลิกพระเจ้านี้ได้, พระเจ้านี้จริง
เด็ดขาดสูงสุด; แม้ นักวิทยาศาสตร์ก็ต้องขอบพระเจ้าชนิดนี้

เรียกว่าพระเจ้าของพุทธศาสตร์ ใคร ๆ จะหักล้างไม่ได้ ใคร ๆ จะมาเลิกล้างไม่ได้; แต่ พระเจ้าของไสยศาสตร์นั้น จะต้องถูกหักล้างเรื่อยไป จะต้องตายเกิด — ตายเกิด — ตายเกิด คืออธิบายกันเสียใหม่. อธิบายอย่างนี้ไปไม่รอด; อธิบายกันเสียใหม่, ไปไม่รอดก็อธิบายกันเสียใหม่, พระเจ้าชนิดนั้น จะต้องตายเกิด — ตายเกิด, เดี่ยวถูกอธิบายใหม่เรื่อยไป. พระเจ้าของพุทธศาสตร์ คือกฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะอิทัปปัจจยตา ไม่มีอย่างนั้น ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีใครเลิกล้างได้.

พุทธศาสตร์เป็นสัมมาทิฏฐิแท้จริง.

สัมมาทิฏฐิที่แท้จริง เป็นเรื่องของพุทธศาสตร์; สัมมาทิฏฐิที่ไม่แท้จริง ยังมีเป็นมิจฉาทิฏฐิอยู่ เป็นเรื่องไสยศาสตร์. ทำไมจึงมาขอแบ่งเรียกว่า สัมมาทิฏฐิบ้าง? เพราะว่ายังมีประโยชน์อยู่บ้าง แม้แต่ไสยศาสตร์บัตเป่ามันยังมีประโยชน์ทำให้เด็กหยุดร้องให้ได้ ในถิ่นที่เขาใช้ไสยศาสตร์กันอย่างสูงสุด เขายังใช้ประโยชน์ได้. เรื่องเสกบัตเป่าอะไรเหล่านี้ : เอาใบมะยมมาลูบ ๆ ว่าคาถาอะไร เด็ก

ก็หยุดร้องไห้ได้, ก็ยังมีประโยชน์อยู่เหมือนกัน. ฉะนั้นเราก็ยังไม่ถือว่า ไร้ประโยชน์เสียทีเดียว แต่ว่าจะจัดว่าเป็นสัมมาทิฏฐิสมบุรณมันก็ยังไม่ได้ ถ้าจัดกันตรงๆ ก็ต้องเป็นมิจนาทิฏฐิ ที่ยังมีประโยชน์อยู่บ้าง, แต่จะมานุโลมให้เป็นสัมมาทิฏฐิชั้นต่ำสุดก็ยังได้เหมือนกัน.

นี่เป็นเหตุให้เราไม่อาจจะแยกออกไปโดยเด็ดขาดว่าเราปัจจุบันนี้อยู่ในโลกนี้ จะถือพุทธศาสตร์โดยส่วนเดียว นั้นคงจะยาก. พุทธเขาเปรียบเทียบน้อยก็ต้องพูดว่าเป็นพระอรหันต์แล้วเท่านั้นแหละ ที่จะถือพุทธศาสตร์ได้โดยส่วนเดียว; ยังไม่เป็นพระอรหันต์อยู่เพียงใด จะถือพุทธศาสตร์โดยส่วนเดียวไม่ได้ ยังต้องมีไสยศาสตร์เจือปนอยู่แหละ; เพราะมันยังมีตัวตนอยู่, ยังมีความรู้สึกตัวตนอยู่, มันก็ยังต้องมีความกลัว, แล้วก็ความคิดนึกเป็นไปตามอำนาจของความกลัว, ต้องหวังพึ่งสิ่งที่มาช่วยให้หายกลัว; ฉะนั้น จึงไม่อาจจะสลัดกลิ่นไอของไสยศาสตร์ให้สิ้นเชิงได้.

แต่พูดอย่างนั้นนะ ก็ไม่พ้นที่จะถูกตำ มีคนเขาตำอีกแหละ เพราะเราพูดว่าจะพ้นจากไสยศาสตร์ได้เฉพาะพระอรหันต์เท่านั้น, แล้วพระอนาคามี พระสกิทาคามี

พระโศดามัน จะเอาไปไว้ที่ไหน? ก็ยังมีอะไรเหลืออยู่ เพราะยังมีตัวตนอยู่, ก็มีส่วนเข้าใจผิดอยู่.

แต่ว่าที่เขาสอนกันอยู่ทั่วไปในหมู่ชาวพุทธนี้ พระโศดามันต้องละไสยศาสตร์หมดนะ; ต้องละไสยศาสตร์หมดไป ตั้งแต่เป็นพระโศดามัน; สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส นี่เป็นเรื่องไสยศาสตร์ทั้งนั้น ต้องละหมด. แต่เราอาจจะแบ่งแยกว่า ไสยศาสตร์ชั้นพื้นฐานก็ได้ ไสยศาสตร์ชนิดที่ไม่รู้สีกตัว นั้นจะมีเหลืออยู่ คือความรู้สีกว่าตัวตนยังละไม่ได้ *อิตตวาทุปาทานยังละไม่หมด, ยังละได้ไม่หมด, ไปหมดกันต่อเป็นพระอรหันต์.*

ฉะนั้น เมื่อยังไม่เป็นพระอรหันต์ ไสยศาสตร์บางอย่างก็แฝงตัวอยู่ที่นั่นแหละ คือยังไม่รู้เรื่องอนัตตาโดยสมบูรณ์ มันเหลืออยู่อย่างแฝงอยู่มาก. การละตัวตนนั้นยังไม่สิ้นเชิง มันเหลือแฝงอยู่ในนั่นแหละ. เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่ามีอำนาจมากแหละ, *ไสยศาสตร์นี้มีอำนาจมาก มีอำนาจใหญ่หลวง ยากที่จะชก จะล้าง จะฟอก ออกไปให้หมดจากจิตใจ.*

ทีนี้เราจะทำอย่างไร กับสิ่งที่เรียกว่าไสยศาสตร์ ?
 อาตมานัยอมรับว่า ยังจำเป็นสำหรับประเทศที่ด้อยพัฒนา.
 ประเทศไทยเราด้อยพัฒนา หรือว่าเต็มพัฒนา? ถ้ายังด้อย
 พัฒนาอยู่แล้ว ก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องมีไสยศาสตร์ไว้.
 เอาควายลงนาก็ต้องทำพิธี, จะหว่านข้าวก็ต้องทำพิธี, จะอะไร
 ก็ทำพิธี, ข้าวจะออกรวงก็ต้องทำพิธี, อะไรก็จะต้องทำพิธี
 ชนิดที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร แบบไสยศาสตร์อยู่. ฉะนั้น
 ประเทศที่ด้อยพัฒนานั้นมันหลีกเลี่ยงไม่พ้น ที่จะไม่มีไสยศาสตร์
 หากแต่ว่ามันช่วยให้มีประโยชน์ ก็ยอมรับไว้. ฉะนั้นเรา
 จึงเห็นพิธีทั้งหลายที่มีพิธีลักษณะเป็นไสยศาสตร์. เอาเป็น
 ว่า ประเทศที่ยังด้อยพัฒนานั้นมันหลีกเลี่ยงไม่พ้นแหละ ที่จะไม่
 อาศัยไสยศาสตร์.

ไสยศาสตร์ยังจำเป็นต้องแฝงอยู่ในพุทธศาสตร์.

แล้วทีนี้จะต้องพูดว่า ยังจำเป็นที่จะผนวกกันอยู่
 กับพุทธศาสตร์, พุทธศาสตร์นี้ยังต้องอาศัยไสยศาสตร์.
 พระศาสนา, พุทธศาสนายังต้องอาศัยไสยศาสตร์ ในชั้น
 ลูกเด็ก ๆ ที่จะพาลูกเด็ก ๆ มาวัด มาหาพระ มาวัด นี้ต้อง

อาศัยความเชื่อทางแบบไสยศาสตร์. มาวัดนั้นจะได้ดี จะได้โชค ได้โชคดี จะได้เจริญ จะได้ส่วย จะได้รวย, แล้วก็เข้ามากราบพระในโบสถ์ ก็ยังเป็นไสยศาสตร์อยู่, จนกว่าเด็ก ๆ เหล่านั้น จะได้ศึกษารู้แท้จริงว่า พระพุทธเจ้าคืออะไร? พระพุทธรูปคืออะไร? พระธรรมคืออะไร? ตอนนั้นแหละเขาจะเป็นพุทธศาสตร์ จะมีพุทธศาสตร์ จะเป็นพุทธบริษัท.

รู้สึกว่าคุณเราเด็ก ๆ ที่มาวัด ก็มาด้วยความรู้สึกแบบไสยศาสตร์ คือจะได้อะไรที่ดี, จะได้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วย, จะเจริญรุ่งเรืองโดยไม่ต้องมีเหตุผล มันมาโดยไม่มีเหตุผล แต่ก็ได้เชื่อด้วยหวังว่า จะต้องได้อะไรดี.

ลองนึกดูที่ว่า เมื่อยังเล็ก ๆ อยู่ นั่น พ่อหรือแม่เขาให้ว่า นโม ตสฺส ภควโต อรหโต นั้นเด็ก ๆ นั้นมันว่าทำไม? ก็ว่าช่วยอยากจะได้อะไร. เด็กรู้หรือเปล่านั้นว่าอะไร, ที่เด็ก ๆ นั้นว่า อิติปิ โส ภควา จนจบ ว่าอะไรเรื่อย ๆ ไปนั้น? เขาไม่รู้ว่าอะไรดอก. นี่เป็นพุทธศาสตร์ไปไม่ได้ มันก็เป็นไสยศาสตร์ที่เชื่อพ่อแม่เพียง ว่านี่ ๆ ว่าสิตี ๆ. เด็กก็ว่า

นโม กันได้ทุกคน, ว่า อิติปิ โส กันได้ทุกคน; ^{นี้คือ}
ตั้งต้นด้วยศาสตร์ที่ยังหลับอยู่.

ไสยศาสตร์ ความรู้ที่ยังหลับอยู่ มันยังจำเป็น ที่
จะต้องเป็นรากฐานเป็นเครื่องมือทางศาสนา, เป็นยาน เป็น
พาหนะ ที่จะนำคนเข้ามาสู่พุทธศาสนา, หรือพุทธศาสตร์
ก็ออกจากไสยศาสตร์ แล้วมาสู่พุทธศาสตร์ แล้วก็มี
ไสยศาสตร์นั้นแหละเป็นพาหนะ. เพราะว่าคนทั่วไปมีความ
รู้สึกตามแบบสัญชาตญาณ กลัวสิ่งที่ไม่รู้ว่าอะไร; นี่เป็น
ไสยศาสตร์ แล้วก็อยากจะให้ผู้อื่นช่วย นั่นมันเป็นไสยศาสตร์.

เด็กไม่มีความคิดจะช่วยตัวเองได้; ฉะนั้นพ่อแม่
ช่วย พี่เลี้ยงช่วย พอได้รู้ว่าจะมีอะไรช่วย, ว่า นโม ตสฺส
ภควโต จะมีอะไรช่วย, ว่า อิติปิ โส ภควา จะมีอะไรช่วย,
เขาก็ว่ากันใหญ่แหละ มันก็มีลักษณะที่ว่า เป็นพาหนะนำ
มาสู่สิ่งที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป.

ถ้าว่าดีกว่า ๆ ดีกว่า ก็ต้องเป็นไสยศาสตร์ไป
พลาง จนกว่าจะดีที่สุด จึงจะเป็นพุทธศาสตร์. ฉะนั้น
เราก็ใช้พุทธศาสตร์ให้มากขึ้น; ลดไสยศาสตร์ให้น้อยลง

มันก็จะถูกต้อง ในขั้นแรกน้ำมันไล้ไม่ได้ เพราะเป็นทุนเดิม
มีมาแต่กำเนิด, มีมาแต่นิสัย, วิญญาณจิตใจก็มีไสยศาสตร์
ติดตัวมาแล้ว ตามสัญชาตญาณของสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งกลัวสิ่ง
ที่น่ากลัว, โดยไม่ต้องรู้ว่าอะไร, แล้วก็ยากให้สิ่งอื่นมาช่วย,
น้ำมันเป็นหลักเกณฑ์ของไสยศาสตร์ จนกว่าจะรู้จักว่าอะไร
เป็นอะไร, แล้วก็รู้จักช่วยตัวเอง. ฉะนั้นเรายังจำเป็นที่
จะต้องผนวกกันอยู่ ให้ไสยศาสตร์เป็นเหมือนกับเรือ
หรือรถ หรือเกวียน อะไรก็ได้ เพื่อจะลากพาไปสู่ที่ปลายทาง
ทาง จุดประสงค์ปลายทาง.

สิ่งที่๗ เป็นเครื่องมือมีประโยชน์ ๗ ก็ไม่มีใคร
รังเกียจ; แต่ว่าพระพุทธเจ้าท่านก็สอนให้ไม่ยึดถือ
ติดอยู่ที่นั่น. ธรรมะ, พระธรรม, ธรรมะเป็นยานพาหนะ
เหมือนเรือแพ ข้ามทะเลแล้วก็สลัดทิ้งเรือแพเสีย ขึ้นไปอยู่
บนเกาะ คือพระนิพพาน.

ที่แล้วมาแต่หลัง ไสยศาสตร์เป็นชนวนจุดตั้งต้น
ให้แสวงหาสิ่งที่ดีกว่า ด้วยความหวาดกลัวว่าจะไม่ได้สิ่ง
ที่ดีกว่า. ถ้าเราก็มีความกลัวกันอยู่ตลอดเวลา, ตลอดเวลา
ที่เราอย่างกลัว เป็นทุกข์อยู่เพราะสิ่งที่เรากลัว; เราก็ยังเฝ้า

เป็นไสยศาสตร์อยู่เพียงนั้นแหละ เพราะว่ายังอยู่กับความกลัว; จนกว่าเราจะฆ่าความกลัวเสียได้, มีความแน่ใจในความถูกต้อง, ไม่ต้องกลัว นี่เราจึงจะมาเป็นพุทธศาสตร์.

จึงหวังว่าลูกเด็ก ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ ควรจะเลิกกลัวอะไรบางอย่าง ที่กลัวอย่างงมงายกันเสียบ้าง; มารู้จักกลัวที่มันมีเหตุผล ที่มันจะจัดการได้ ที่จะแก้ไขได้ จึงจะเป็นพุทธศาสตร์มากขึ้น.

มนุษย์ควรรู้จักถอนตัวออกมาสู่พุทธศาสตร์.

นี่เป็นอันว่า เราเริ่มจะรู้จักมนุษย์ ความเป็นมนุษย์ หรือชีวิตของเรา ที่ผูกพันไว้กับไสยศาสตร์อย่างแน่นแฟ้น แล้วเราจะค่อย ๆ ถอนตัวออกมา, ถอนตัวออกมา, มาสู่พุทธศาสตร์; หมายความว่าเราเกิดมาในไสยศาสตร์ แล้วเราก็จะค่อย ๆ ถอนตัวออกจากไสยศาสตร์ ไปสู่พุทธศาสตร์. เหมือนกับยุง, พวกเราเหมือนกับยุง เกิดในน้ำ เป็นลูกน้ำ; แล้วใครสมภารที่จะเป็นลูกน้ำอยู่ในน้ำ ไม่เป็นยุงที่บินไปในอากาศ? มันก็จะโง่มากเกินไปกระมัง ถ้าลูกน้ำตัวไหนมัน

ไม่สมัครที่จะเป็นยุงบินไปในอากาศ มันก็เป็นลูกน้ำอยู่ใน
น้ำนั่นแหละ.

ฉะนั้นเราอย่างจมอยู่ในไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นเหมือน
น้ำที่อาศัยเกิดที่แรกตลอดกาลเลย เราขึ้นมาเสียจากไสย-
ศาสตร์เรื่อย ๆ ๆ, แล้วก็จะกลายเป็นพุทธศาสตร์มากขึ้น
จนกว่าจะเต็มตัว, เต็มตัวร้อยเปอร์เซ็นต์ ก็เป็นพระ-
อรหันต์, นั่นแหละจะพ้นจากไสยศาสตร์. เจียวนั่นก็เป็น
ลูกน้ำ อยู่ในน้ำของไสยศาสตร์ ยังหลับอยู่ทงนั้นใช่ไหม? ^๕
ความรู้ ชีวิตของเรามันยังหลับอยู่ทงนั้น ^๕ ยังฝากไว้กับไสย-
ศาสตร์อยู่.

ฉะนั้นก็เลยขอโอกาสพูดคำพูดประโยคหนึ่งว่า “ไสย-
ศาสตร์เป็นศาสนาจำเป็น สำหรับคนปัญญาอ่อน”.
ใครปัญญาไม่อ่อนยกมือ? เอ้า, ไม่มีเลย ไสยศาสตร์เป็นสิ่ง
จำเป็นสำหรับคนปัญญาอ่อน ก็เป็นอันว่า ยังจะต้องมีไสย-
ศาสตร์กันไปก่อน, แล้วก็ช่วยปรับปรุง ๆ ๆ ให้เป็นไสยศาสตร์
ที่น้อยลง ๆ เป็นพุทธศาสตร์มากขึ้น.

เราเป็นพุทธบริษัท จดทะเบียนเป็นพุทธบริษัท
นั่นเป็นเรื่องจดทะเบียน เราเกิดมาจากบิดามารดาเป็นพุทธ-

บริษัท ก็ต้องลงทะเบียนเป็นพุทธบริษัท, ก็ต้องเป็นพุทธบริษัทกันเกือบทั้งประเทศไทยแหละ; แต่มันก็ยังเป็นไม่ได้ ออก จนกว่าจะละไฮยศาสตร์ได้หมด. เดียวนี้เป็นแต่ทะเบียนกันก่อน เป็นพุทธบริษัทกันแต่ทะเบียนกันก่อน เพราะว่ายังละไม่ได้ จนกว่าเมื่อไรละไฮยศาสตร์ได้หมด ก็เป็นพุทธบริษัทเต็มเนื้อเต็มตัว.

เดี๋ยวนี้ พุทธหรือไม่พุทธ? พุทธสมาคมบางแห่งมีศาลพระภูมิบ้อเรื่อยเลย, พุทธหรือไม่พุทธ? พุทธสมาคมบางแห่งมีศาลพระภูมิอันบ้อเรื่อย. อย่าออกชื่อที่ไหนเดี๋ยวจะถูกตำ แต่เห็นมาหลายแห่งแล้ว ความรู้อยังไม่พอนี้.

เรื่อง ศาลพระภูมินั้นเป็นเรื่องของเก่า, มรดกเก่าแก่ของไฮยศาสตร์, สิ่งที่น่าสนใจไม่ได้, สิ่งที่เขาเชื่อกันว่าเป็นเครื่องบันดาลอะไรได้ ก็คือศาลพระภูมิ. เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ศาลพระภูมิมียี่สิบมาก แล้วศาลพระภูมิหมดไปๆเมื่อเราเป็นเด็ก ๆ ศาลพระภูมิก็น้อยมีใครไหว้กันแล้วแหละ. แต่เดี๋ยวนี้ไม่รู้เป็นอย่างไร ศาลพระภูมิมันกลับมามาก, แล้วก็ใหญ่กว่าเดิมด้วย มากด้วย สวยด้วย แพงด้วย. ที่บ้านใครเพิ่งตั้งศาลพระภูมิใหม่บ้าง? ยกมือชี้ ไม่มีก็ดี, ไม่มีก็ดี อัน

หนึ่งหลายร้อยบาทแล้วเดี๋ยวนี้. ฉะนั้นก็ว่าอย่ากลับมากก็ได้
ไสยศาสตร์ไม่ต้องกลับมากก็ได้, ให้เป็นพุทธศาสตร์มากขึ้น ๆ.

นี้ในสภาพปัจจุบัน เรายังมีปัญหาเรื่องไสยศาสตร์
ที่หมดไปไม่ได้ ฉะนั้นเราจึงทำให้เป็นพุทธศาสตร์ให้มาก
ขึ้น. ถ้าเราจะแขวนพระเครื่อง ก็แขวนให้เป็นพุทธศาสตร์,
ถ้าจะเข้าไปในโบสถ์ กราบพระพุทธรูป ก็จงกราบให้เป็น
พุทธศาสตร์, จะมีอะไร ๆ เกี่ยวกับพระศาสนาว่าดีวาม
ก็ทำให้เป็นพุทธศาสตร์มากขึ้น ๆ เกิด. อย่าประมาท; นี้อย่า
ตายใจ, อย่าเพ้อตายใจ; เพราะว่ามันยังเป็นไสยศาสตร์อยู่
มาก. พยายามแก้ไขให้เป็นพุทธศาสตร์ แล้วก็จะเป็นผู้ที่ได้
รับประโยชน์ของพุทธศาสนา; เลิกกลัวอย่างมงงายเสียที่
ความขลาดกลัวอย่างมงงาย จนทำให้คนเป็นโรคประสาทนั้น
ก็ เลิกกลัวกันเสีย, พุทธบริษัทต้องไม่เป็นโรค-
ประสาท, คนไหนกำลังเป็นโรคประสาท คนนั้นก็ไม่ใช่
พุทธบริษัทเต็มตัว เพราะว่ามันมาจากความไม่มีเหตุผลมา
จากความกลัวแบบไสยศาสตร์ เขาจึงเป็นโรคประสาท.

ปรับปรุงไสยศาสตร์ มาเข้าหลักพุทธศาสตร์เสียก็ได้.

ฉะนั้นเราจะต้องปรับปรุงแหละ ไสยศาสตร์ใช้ได้ แต่คนบัญญัติอ่อน, ดีสำหรับคนบัญญัติอ่อน. นี้เราจะเป็นคนบัญญัติอ่อนอยู่อย่างนั้นไม่ได้; ต้องปรับปรุง เกี่ยวกับพุทธศาสตร์ เกี่ยวกับไสยศาสตร์. ถ้าเราจะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ก็อย่าบูชาอย่างไสยศาสตร์; เราบูชาด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ หรือช่วยโลก ช่วยมนุษยย์, เรารู้จัก เราขอบพระคุณ เราบูชา.

เช่นว่าจะบูชาพระพุทธรูปอย่างนี้ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรก็ได้ ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับมนุษยย์จริง เราก็บูชาได้, เราให้อ้อนวอนได้, อ้อนวอนว่าจะปฏิบัติตาม. อ้อนวอนพระพุทธร อ้อนวอนพระธรรม อ้อนวอนพระสงฆ์ได้ ไม่เป็นไสยศาสตร์ดอก ถ้าอ้อนวอนด้วยการสัญญาว่าจะปฏิบัติตาม, จะปฏิบัติตามให้ถูกต้องที่สุด. นี้ขออ้อนวอนอย่างนี้จะปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน ของพระผู้มีพระภาคเจ้าสุดสติกำลัง; อ้อนวอนอย่างนี้ไม่เป็นไร ไม่ใช่

ไสยศาสตร์. ถ้าอ่อนนอนเอาคำไรเกินควร : ทำบุญบาท
หนึ่งเอาวิมานหลังหนึ่ง; นี้ไม่ได้, มันยิ่งกว่าไสยศาสตร์.
ฉะนั้นเราจะบูชา จะอ่อนนอนจะบวงสรวง อะไรก็ได้ แต่ก็
ต้องทำตามแบบของพุทธศาสตร์.

เราจะทำการ ล้างบาปก็ได้; คำว่า “ล้างบาป” นี้
ก็คือไม่ทำแหละ, ก็รู้จักบาป เกลียดบาป กลัวบาป ขจัด
บาปออกไป; นี่คือนำบาป. แต่ที่ จะล้างบาปด้วยเอาน้ำ
มนต์มาพรมนี้ไม่ใช่ไหวดอก; ล้างบาปด้วยเอาน้ำมนต์มาพรมๆ
นั้น เป็นไสยศาสตร์เกินไสยศาสตร์. อย่ายอมให้ใครล้าง
บาปโดยวิธีนั้น มันเป็นไสยศาสตร์สุดเหวี่ยง. เราจะ
ล้างบาปโดยชนิดที่รู้จักบาป แล้วเกลียดบาป แล้ว
ประกาศสงครามกับบาป, เราจะฆ่าบาป, เราจะทำลาย
ล้างบาป, อย่างนี้เรียกว่าเป็นการ ล้างบาป ตามแบบของ
ชาวพุทธ.

ใครยังถือฤกษ์ยามยกมือ? คงจะไม่กล้า, อายเขา
ไม่กล้ายกมือ. พุทธศาสนาก็มีฤกษ์ยาม เมื่อแน่ใจ ทำดี
ทำถูก แน่ใจ ทำดี ทำถูก; นั่นแหละคือฤกษ์ดี, แล้ว
จงทำเถอะเมื่อแน่ใจ; เมื่อมีสติปัญญาเพียงพอ รู้ว่านี่

ดีแล้ว น้ถูกแล้ว ทำเถอะ. อย่ามัวนับชั่วโงง นับนาที
 นับดวงดาว นับอะไรอยู่เลย; ฤกษ์อย่างนั้นมันช่วยไม่ได้.
 เรามี ฤกษ์ของพระพุทธเจ้า คือจิตมีปัญญารู้แน่ ว่า
 ถูกต้องแน่, นึกแน่, น้ถูกต้องที่สุดแล้ว, แล้วก็ทำให้ถูก
 ให้ตรงกับเวลาที่ควรจะทำ.

ในพุทธศาสนานี้ก็มีฤกษ์ดียามดี มีอะไรดีเหมือน
 กัน ตามแบบของพุทธศาสตร์, คือมีสัมมาทิฐิถึงที่สุด
 มีปัญญาถึงที่สุด, มีอะไรพร้อมถึงที่สุด แล้วก็ทำ แล้วก็
 ได้ผลดีร้อยเปอร์เซ็นต์; ไม่ต้องคำนวณดวงดาว ดวงอาทิตย์
 ดวงจันทร์. แบบนั้นมันไม่ใช่พุทธศาสตร์, มันเป็น
 ไสยศาสตร์ที่กำลังเหลืออยู่, ไม่มีในพุทธศาสตร์ ไม่มีในวง
 ของพุทธบริษัท.

ที่ว่าเราจะใช้อำนาจพุทธศาสตร์รักษาโรคภัยไข้
 เจ็บ ก็ทำได้เหมือนกัน; แต่ไม่ใช่ไสยศาสตร์. ไสย-
 ศาสตร์เขามีพิธีไสยศาสตร์รักษาโรคภัยไข้เจ็บ; เราก็มีวิธี
 ของชาวพุทธที่จะรักษาโรคภัยไข้เจ็บ, คือเราจะต้องรู้จัก
 พระคุณของพระพุทธเจ้าให้ถึงที่สุด, รู้จักพระคุณของ
 พระธรรมให้ถึงที่สุด, รู้จักพระคุณของพระสงฆ์ให้ถึง

ที่สุด, แล้วปฏิบัติปราโมทย์ บัณฑิตสมาธิ อะไรก็เกิดขึ้น
แล้วมันก็จะรับโรคภัยไข้เจ็บได้ตามส่วน.

เดี๋ยวนี้เราจะรู้จักพระธรรมถึงที่สุดไม่ได้ เพราะ
เรายังเป็นคนธรรมดา. แต่ถ้าเราเป็นผู้บรรลุนิพพานแล้ว
รู้จักธรรมะดีแล้ว พอเอ่ยถึงพระคุณของพระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ เราก็นึกมาก, มากจนโรคภัยไข้เจ็บหายไปหมด.
นี่เราเชื่อ ในพระบาลี ที่ว่า พระอรหันต์องค์ใดองค์หนึ่งไม่
สบาย. พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสสั่งให้ พระอรหันต์หรือภิกษุ
อีกองค์หนึ่ง ไปแสดงโพชฌงค์ ๗ ประการให้ฟัง, คือไป
แสดงวิธิตบทุกข์ ที่แท้จริง อย่างยิ่งให้ฟัง. นี่พระ, องค์
ที่เจ็บนั้นก็พอใจในวิธิตบทุกข์นั้น; ความพอใจมีอำนาจสูง
จนระงับความเจ็บปวดให้หายไป. นี่เขาเรียกว่าพิริยสวด
โพชฌงค์ให้คนเจ็บฟัง แล้วคนเจ็บนั้นก็หาย.

อย่างนี้ไม่ใช่ไสยศาสตร์ แต่เป็นวิทยาศาสตร์
เพราะเขาสร้างความรู้ลึกสูงสุดในจิตใจขึ้นมา ไล่โรคภัย
ไข้เจ็บไป; แต่มันทำไม่ได้สำหรับคนธรรมดา ทำยากจะ
ได้ก็เพียงความเชื่อ. ถ้าเชื่อจริง โรคภัยไข้เจ็บมันก็บรรเทา;
และจะให้หายจริง เหมือนที่ว่าพระอรหันต์ท่านรู้เรื่องพรหม-

จรรยา รู้เรื่องประพดคติกับทุกข์ได้จริง แล้วก็ไล่โรคให้หายไป
 นั้นก็ได้. ถ้าเราไม่อยู่ในระดับนั้น เราได้แต่เชื่อว่า มันคง
 จะเป็นอย่างนั้น แล้วก็หายได้บ้าง. แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้อง
 เรียกว่า หายไปได้ด้วยอำนาจของสติปัญญาของความรู้
 หรืออำนาจของจิตที่เป็นสัมมาทิฐิ, จิตมีสัมมาทิฐิมาก
 ขึ้น ก็ไล่โรคภัยไข้เจ็บออกไปได้.

ฉะนั้น พิธีรตองบางอย่างนั้น มีทั้งไสยศาสตร์
 และทั้งพุทธศาสตร์; ถ้าเป็น พุทธศาสตร์ จะเรียกว่า
 เป็นพิธี ที่มาจากวิธี, วิธีถ้าเป็น ไสยศาสตร์ เราเรียกว่า
 พิธีรตอง; เพราะมันต้องเอาใบตองมาทำอะไรกันกรูกรัง
 ไปหมด พิธีรตอง. ฉะนั้นยกไว้ให้ไสยศาสตร์ แต่ถ้า
 พุทธศาสตร์ไม่ต้องมีรตอง ไม่ต้องมีใบตองก็ได้; เพราะ
 ทำด้วยจิตใจแจ่มแจ้งลึกซึ้ง สงบเย็น, แล้วก็แก้ไขกันใน
 ภายใน. สัมมาทิฐิเข้าไปแก้ไขมิจฉาทิฐิในภายใน
 เปลี่ยนสภาพของจิตใจเสียใหม่, เปลี่ยนสภาพสังขาร
 ร่างกายเสียใหม่ มันก็หายโรคได้.

ฝ่ายพุทธศาสตร์แก้ปัญหาด้วยเหตุผล.

จะน้อยแล้ว ในฝ่ายพุทธศาสตร์เราก็มีวิธี,
ใช้คำว่า วิธี ที่จะแก้ปัญหาทุกอย่างทุกประการได้
ตามที่พวกไสยศาสตร์เขากระทำกัน. เขากระทำด้วยความ
มุ่งหมายอย่างไร, เราก็มีวิธีอย่างของเรา ที่จะทำให้ได้ผล
ตามที่ต้องการได้เหมือนกัน.

ฉะนั้นเราจะบูชา จะอ้อนวอน จะล้างบาป หรือว่า
จะรักษาโรค หรือจะทำอะไรก็ตามเถอะ ให้ได้ผล ด้วย
อำนาจของพระธรรม ด้วยอำนาจของปัญญา ด้วย
อำนาจของพุทธศาสตร์ได้; แล้วอะไร ๆ ที่เป็นเรื่องราวของ
ไสยศาสตร์เหลือเชื่ออยู่ รับผิดชอบทั้งไปเสีย รับผิดชอบทั้งไปเสีย :
จึงจกหักเล็กสะกึ่งกันทีละ. ยังเคยเห็นคนเป็นอันมาก พอ
จะออกไปไหน จะทำอะไร เสียจึงจกร้องจ๊อก ๆ เขาก็หยุด
เลย. เขาว่าจึงจกหัก อย่างนี้ไม่ต้องมีในพวกเรา ถ้าจะหัก
ก็ต้องคนมีสติปัญญาหัก.

ถ้า^{๕๕} ^{๕๕}เหยขนมาบนเรือนไม่ต้องกลัว. บางคนต้องไป
เอาพระมาสวดมนต์; เพราะกลัว^{๕๕} ^{๕๕}เหยขนมาบนเรือน, เพราะ
เหยไม่รู้อะไร มัน^{๕๕} ^{๕๕}ขึ้นไปทีไหนก็ได้. บางคนจับแกงเสีย
ดีกว่ากระมัง; ถ้าว่ามันจะมากกว่าไสยศาสตร์ มันก็ควร
จะเอามาแกงเสีย หรือว่าอะไรก็ตามเถอะ. ได้ยินได้เห็น
บางคน ผังมันมาจับที่หลังคานี้ แหม, เตือดร้อนเป็นการ
ใหญ่; เห็นเป็นโชคร้าย, เห็นเป็นอะไรร้าย, เราควร
จะถือว่า โอ, มันโชคดี ได้กินน้ำผึ้งโดยไม่ต้องเสียสตางค์
ไม่ดีกว่าหรือ?

นี่ไสยศาสตร์ กับ พุทธศาสตร์ ควรจะปรับปรุง
กันได้; เมื่อคนอื่นเขามีความกลัว เราไม่กลัว, คนอื่นเขา
มีความทุกข์ เราไม่ทุกข์, เมื่อคนอื่นเขามีปัญหา, มีเรื่อง
ยุ่งยากลำบาก เราไม่มี, อย่างนี้เรียกว่าเป็นพุทธบริษัท
แล้วก็มีพุทธศาสตร์.

เอาละ, ^{๕๕} ^{๕๕}นี้ก็เรียกว่า พุทธศาสตร์เกิดขึ้นจากปัญญา,
ไสยศาสตร์เกิดขึ้นจากความเชื่อ. นี่สรุปความแล้ว
พูดมาแต่ต้น^{๕๕} ^{๕๕} ไสยศาสตร์ก็มาจากความเชื่อ พุทธศาสตร์
ก็มาจากปัญญา; เพราะฉะนั้นเป็นอันเดียวกันไม่ได้ ถ้าพูด

ถึงศักดิ์สิทธิ์ ใครจะเลือกเอาอย่างไร? ศักดิ์สิทธิ์ด้วยความ
เชื่อ กับศักดิ์สิทธิ์ด้วยปัญญา เราจะเอาอย่างไร.

เราไม่มีเสียเปรียบกันดอก; เราจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ :
ศักดิ์สิทธิ์ของปัญญา หรือกฎของธรรมชาติเป็นหลัก. ฉะนั้น
เราไม่ต้องอ้อนวอนอย่างขอทาน, เราไม่ต้องอ้อนวอนว่า
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จงมาช่วยดอก. เราทำให้ดี
ให้ถูก ให้น่าช่วย; แล้วพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ช่วยทันที, ไม่ต้องอ้อนวอนว่าพระพุทธ พระธรรม พระ-
สงฆ์ จงมาช่วย. อย่างนั้นยังไม่ไหวดอก มันยังเป็น
ไสยศาสตร์อยู่; หรือจะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชนิดไหนก็ตาม ถ้ามี
ความศักดิ์สิทธิ์ หรือช่วยผู้อื่นได้แล้ว ก็ไม่ต้องอ้อนวอน
ดอก. เราทำให้ถูกวิธีที่เขาจะช่วย แล้วเขาช่วยเอง; ถ้า
ต้องอ้อนวอนแล้วก็เหมือนกับว่าไปให้สินบน; มันไม่ใช่
เรื่องที่ถูกต้อง.

ปฏิบัติตนตามวิสุทธิคุณแล้วดับทุกข์ได้.

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนทำตนให้เหมาะสม ตามวิธี
ทางพุทธศาสตร์ ที่จะให้พระพุทธช่วย พระธรรมช่วย

พระสงฆ์ช่วย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วย; เพราะว่าเราทำ
 ถูกกฎของธรรมชาติ ในทางที่จะดับทุกข์เสียได้ โดยประการ
 ทั้งปวง. ทำตนให้ถูกต้องตามระเบียบของพุทธศาสตร์
 แล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะมาระดมกันช่วย โดยที่ไม่
 ต้องไปจ้าง.

เดี๋ยวนี้อะไรนิกหนึ่งก็ต้องอ้อนวอน โอ, ขอให้สิ่ง
 ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาช่วยกูที; อย่างนั้นมันไม่มีอะไรดี, มัน
 ไม่มีอะไรดีนี่. อะไรจะมาช่วย? ถ้าเราทำอะไรให้ถูกต้อง
 ให้ดีเถอะ สิ่งที่มาช่วยก็มาเอง, มาพร้อมกันหมดเลย.
 นี่จึงจะเป็นพุทธศาสตร์.

ฉะนั้นพุทธศาสตร์ไม่ต้องอ้อนวอนให้ใครมาช่วย
 เราทำตัวให้เหมาะสม สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วย แล้วสิ่ง-
 ศักดิ์สิทธิ์ก็จะระดมกันมาช่วยอย่างถ้วน. ลูกเด็ก ๆ ไม่ต้องมี
 อะไรกลัว เหมือนที่เคยกลัวมาแต่ก่อน, เดี่ยวจะเป็นโรค
 ประสาท. ที่นี้จะไม่ใช่ไสยศาสตร์ จะเป็นโรคประสาท
 มันจะแรงกว่าไสยศาสตร์ไปเสียอีก ฉะนั้นถ้าใครเป็นโรค
 ประสาท แล้วต้องละอายเพื่อนให้มาก ๆ, ไม่ใช่พุทธบริษัท
 นะ ไร้บุญเสีย หรือบ่อกันเสีย อย่าให้ตกเป็นเหยื่อของโรค

ประสาท, ไม่ต้องไปหาหมอที่สราญรมย์; ผลของพุทธ-
ศาสนาจะต้องเป็นอย่างนี้.

พุทธบริษัทไม่มีความจำเป็นที่จะต้องถือไสยศาสตร์;
ถ้ายังไปพึ่งพาไสยศาสตร์อยู่ ก็คือความเป็นพุทธบริษัทยังไม่
สมบูรณ์. ถ้ามีความเป็นพุทธบริษัทสมบูรณ์ ไม่ต้อง
พึ่งไสยศาสตร์เลย. เคยวนเรายังทำไม่ได้ ยังต้องอาศัย
อยู่บ้าง ก็ต้องรีบทำ ให้มันดีขึ้น ๆ จนไม่ต้องอาศัย.

เคยวนเรายังมีสิ่งที่เรากลัว เราเข้าใจไม่ได้ เราก็กัง
ยังกลัว ก็มีความคิดแบบไสยศาสตร์; เราก็ก็นไปศึกษาให้รู้
เสียว่าสิ่งนั้นคืออะไร? ความทุกข์คืออะไร? ที่เรียกกันว่า
โชคร้ายนั้นคืออะไร? ที่จริงมันก็เป็นเรื่องเด็ก ๆ หนึ่งนั้นแหละ
เรื่องโชคดี โชคร้าย, เรื่องผีสิงเทวดา อะไรก็ตามนี้ มันเป็นเรื่อง
ที่เมื่อไม่รู้, แล้วก็ปัญหา ถ้ารู้แล้วมันก็คือธรรมชาติ
ธรรมดา; เราปฏิบัติให้ถูกต้องแล้วก็ไม่มีอะไร.

ถ้าถึงคราวที่จะต้องตาย มันก็ตายแหละ มันช่วย
ไม่ได้หรอก. ถ้ามันมีเหตุปัจจัยที่จะต้องตาย มันก็ตายแหละ
ถ้าไม่ตายมันก็มีเหตุปัจจัยมันก็ไม่ตาย. ฉะนั้นเราอย่าไปกลัว
ว่ามันจะต้องตาย ไม่มีประโยชน์; ถ้าว่าไม่ต้องตาย เราก็ก็น

ต้องคิดว่า มันเป็นอย่างนั้นเองบ้าง. อย่าไปตีใจ อย่าไป
 ลิงโลดอะไรให้มันเหนื่อย, อย่าตีใจ อย่าเสียใจ. ตีใจจน
 โลดเต็นนั้นเรียกว่าคนไม่รู้อะไร; คนที่เขารู้อะไรเขาไม่มีตีใจ
 อะไรจนโลดเต็น; เพราะว่ามันอย่างนั้นเอง.

นี่ถ้าว่ามันสูญเสีย มันไม่ได้ ก็อย่าไปเศร้าสร้อย
 อย่าไปโศก อย่าไปกระโดดค้ำตาย มันเป็นอย่างนั้นเอง.
 ถ้าเราสอบไล่ได้ มันก็เป็นอย่างนั้นเอง; เพราะว่าเรา
 เรียนดี เรียนจริง. ถ้าเราสอบไล่ไม่ได้มันก็อย่างนั้นเอง;
 เพราะว่าเราเรียนไม่พอ. มันมีเหตุปัจจัยอะไรมาแทรกแซง
 เราก็ก็น่าไม่ต้องเสียใจ. เราก็ก็น่าตั้งหน้าตั้งตาเรียนใหม่ให้มันพอ
 อย่างที่เขาเรียกว่า เป็นคนคงที่. คงที่ความหมายแบบพระ
 อรหันต์ แปลว่า คงที่ ตายตัว; ไม่มีอะไรทำให้ดีใจ,
 ไม่มีอะไรทำให้เสียใจ, ไม่มีอะไรทำให้กลัวได้, ไม่มีอะไร
 มาทำให้หลงได้, เขาเป็นคนคงที่.

นั่นแหละ จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนา จะเป็น
 คนคงที่ ไม่มี ความทุกข์ ไม่มี ความหวุ่นไหว ก็ไม่มีอะไร
 มากกระตุ้นให้ลุกขึ้นกระโดดโลดเต็น, ไม่มี; แต่แล้วก็ไม่มี
 อะไรจะมาขู่ให้กลัว ให้นั่งร้องไห้อยู่ มันก็ไม่มีเหมือนกัน.

เราอยู่กับอย่างสบาย ๆ เป็นคนคงที่ มีปัญญาถูกต้องใน
 สิ่งทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริง; ระบบนี้เราเรียกว่า ระบบพุทธ-
 ศาสตร์ อยู่เหนือปัญหาทั้งปวง, อยู่เหนือความทุกข์
 ทั้งปวง.

จะนั้น ดีแล้ว ออกสู่ท่ามกลางธรรมะกัน มาถึงที่นี้
 ก็ขอให้ได้รับความรู้ธรรมะนั้น ชนิดที่เป็นพุทธศาสตร์ยิ่ง ๆ
 ขึ้นไป; แล้วจะมีประโยชน์แก่ความเป็นอยู่ของเรายิ่ง ๆ ขึ้น
 ไป, ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนเราจะเป็นผู้ที่ไม่มีความทุกข์เลย. ชีวิต
 ที่ไม่มีความทุกข์เลยนั้นแหละ คือความเป็นพุทธบริษัท.

เอาละ, การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว. พุศ
 เป็นเรื่องสุดท้ายของการบรรยายชุดนี้ เรื่อง ความเข้าใจผิด
 ที่เข้าใจผิดกันอยู่ ระหว่างพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์.

ขอให้นำไปศึกษาให้เข้าใจ ไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์
 เป็นพุทธศาสตร์, มีพุทธศาสตร์, เป็นพุทธบริษัทยิ่ง ๆ
 ขึ้นไป ทุกทิพาราตรีกาล เทอญ.

รายชื่อหนังสือ ชุดลอยปทุม

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	คู่มือมนุษย์	๖	๑๙.	ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด	๑
๒.	ศิลป์แห่งการดู ด้วยตาภูตสัมมปัญญา	๑	๒๐.	การเก็บความโกรธใส่ยูงนาง	๒
๓.	ศิลป์แห่งการมีพระพุทธรเจ้า อยู่กับเนื้อกับตัว	๑	๒๑.	การปรุงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง	๑
๔.	ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑	๒๒.	อาหารหล่อเลี้ยงใจ	๒
๕.	ธรรม ๒๔ เหลี่ยม	๓	๒๓.	บุญญกิริยาวัตถุ	๑
๖.	พูดกับแผนร	๑	๒๔.	พ่อแม่สมบูรณแบบ	๑
๗.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๒	๒๕.	อานาปานสติและดับไม่เหลือ	๒
๘.	เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑	๒๖.	ธรรมคติและธรรมคิตา	๑
๙.	ธรรมโอสภสำหรับโลก	๑	๒๗.	ความมั่นคงภายใน	๑
๑๐.	ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒	๒๘.	โลกพระศรีอารย์ อยู่แค่ปลายงมูก	๒
๑๑.	ปรมัตตธรรมค่ากลอน	๑	๒๙.	การทำงานเพื่องาน	๑
๑๒.	นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้	๒	๓๐.	สันโดษไม่เป็นอุปสรรค แก่การพัฒนา	๑
๑๓.	ธรรมพรปีใหม่	๒	๓๑.	ปฏิจสมุปบาทคืออะไร?	๑
๑๔.	ตถตาช่วยได้	๑	๓๒.	เค้าเงื่อนของธรรมะ และ อทิปปัจจยตา	๑
๑๕.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑	๓๓.	การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต	๑
๑๖.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๓	๑	๓๔.	พุทธศาสตร์ กับ โสยศาสตร์	๑
๑๗.	ค่าของครู	๒			
๑๘.	พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑			

ทำดี ดีแล้ว เป็นพร

ทำดี ดีแล้ว เป็นพร	ไม่ต้องอ้อนวอน
ขอพระกระไคร้ให้กวน	
พรที่ให้กับฉันผวน	เป็นเหมือนลมพายุ
อวลไปอวลมาอย่าหลง	
พรทำดีเองมันคง	วันคืนยืนยง
ชื่อตรงต่อผู้รู้ทำ	
อยากรวยด้วยพรเพียรบำ -	เพ็ญบุญกุศลนำ
ให้ถูกให้พอดีต่อตน	
ทุกคนเกิดมาเป็นคน	ชั่วดีมีเงิน
เป็นผลแห่งกรรมทำเอง	
ถือธรรมเชื่อกรรมอย่าแยง	บาปชั่วกลัวเกรง
ทำแต่กรรมดีทวิพร.	

พุทธทาส อินทปัญโญ